

TMMOB MİMARLAR ODASI

2019
YEREL YÖNETİMLER RAPORU
Yerel Seçimlere Yönelik
Değerlendirmeler / Öneriler

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	5
II. OTOKRATİK REJİM VE KRİZ KOŞULLARI	6
Merkezî Yönetim ve Yerel Yönetimler	
1. Anayasa Değişiklikleri, Referandum ve Seçim Süreçleri	
2. Kamunun Yeniden Yapılandırılması	
3. Düzenlemelerin Meslek Kuruluşlarına Yansıması	
Yerel Yönetimler	
1. Büyükşehir Düzenlemeleri, Kırsal Alanlar, Köy ve Mahalleler	
2. Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması	
Olağanüstü Hal ve Kriz Koşulları	
1. Kentsel Çelişkiler ve Toplumsal Yaşam	
2. Çalışma Hayatı ve Yabancı İstihdamı	
3. Eğitim	
4. Sağlık	
5. Ulaşım	
6. Kentsel Hizmetler	
7. Yapılı, Doğal ve Kültürel Çevre	
III. KENTLEŞME, PLANLAMA VE MİMARLIK	36
1. Kentsel Dönüşüm, Afetler ve Kent Hakkı	
2. Yeni İmar Düzeni	
3. Yatırım Kararları	
4. İmar Affı	
5. Deprem ve Afet Politikaları	
IV. YEREL YÖNETİMLER, KENTLEŞME VE DEMOKRASİ	57
1. Yerel Seçimlerin Önemi	
2. Kent ve Topluma Karşı Sorumluluklar	
V. SON SÖZ	61

“Temel sorun, henüz bir demokratik yerel yönetim
ve demokrasi geleneğinin oluşturulamamış olmasıdır...”

Prof. Dr. Cevat GERAY (1930-2018)

I. GİRİŞ

Ülkemizde; düşünce, ifade, haberleşme, toplanma, çalışma, eğitim ve sağlıklı / güvenli bir çevrede yaşam gibi temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasına ve bunlardan yararlanılmasına her geçen gün yeni kısıtlamalar getirilmekte; toplumsal yapıda eşitsizlik, ayrımcılık ve mahrumiyet giderek yükselmektedir.

31 Mart 2019 Yerel Yönetim Seçimleri; siyasal rejimin değiştiği, “merkezleşme ve otoriterleşme” politikaları çerçevesinde yerel yönetim alanında da yapısal değişikliklerin planlandığı, yerel yönetimlerin ruhuna aykırı geliştirilen seçilmişlerin görevden alınarak yerlerine kayyumların atandığı ve ekonomik krizle birlikte toplumsal ve sosyal kriz koşullarının ortaya çıktığı dönemde gerçekleştirilecektir.

Ekonomik, siyasal ve toplumsal alanda yaşanan kriz; ülkemizin uygarlık yolunda ilerleme hedefinden ve Cumhuriyetin bağımsız, eşitlikçi ve özgürlükçü temellerinden uzaklaştırıldığı; Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin yetkilerine el konduğu, mutlak siyasi gücün denetimsiz olarak bir kişide toplandığı “otokratik rejim”in yarattığı hukuk ve demokrasi normları bakımından kabul edilemez koşullarda ortaya çıkmıştır.

Halkın iradesi olan TBMM’nin yetkisizleştirildiği, yerel yönetimlerin merkezi hükümet tarafından devre dışı bırakıldığı, yargı bağımsızlığının yok edildiği, ifade özgürlüğünün kısıtlandığı, üniversitelerin bilimsel özerkliğinin ortadan kaldırıldığı, toplumsal muhalefete ve meslek kuruluşlarına baskıların arttığı bu ortamda; yaklaşan seçimlerle birlikte her alanda yaşanan kriz yaşam koşullarını giderek ağırlaştırmaktadır. Kamu hizmetlerinin halka en yakın yönetim kademeleri tarafından yerine getirilmesi ilkesi yok sayılarak, belediyelerin planlama yetkileri hukuken ve fiilen ellerinden alınarak Bakanlıklara aktarılmaktadır.

İnsanlığın ortak birikimi olan doğal, kültürel ve tarihî varlıklar ile uygarlık değerleri tahrip edilmekte, kültür varlıklarımızın yanında, toplumsal belleğimizin vazgeçilmez bileşeni olan “kentsel bellek” yok edilmekte, “dayanışma yerine ayrışma ve yabancılaşma” öne çıkarılmaktadır. Bu bağlamda yerel yönetim alanında yaşanan değişim ve gelişmelerin toplumsal yaşama, yapıllı ve doğal çevreye, mimarlık mesleğine etkilerinin; sorun alanlarının ve kriz koşullarının değerlendirildiği; yerel yönetimlerin kent, mimarlık, çevre, kültür ve demokrasi politikalarına ilişkin önerilerin geliştirilmesine katkı koymayı amaçlayarak hazırlanan “2019 Yerel Yönetimler Raporu” kamuoyu ile paylaşılmaktadır.

II. OTOKRATİK REJİM VE KRİZ KOŞULLARI

Merkezî Yönetim ve Yerel Yönetimler

1. Anayasa Değişiklikleri, Referandum ve Seçim Süreçleri

3 Kasım 2002 tarihinde yapılan 22. Dönem Genel Seçimlerinden 24 Haziran 2018'de yapılan 27. Dönem Genel Seçimlerine kadar; beş dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri belirlenmiş, sekiz hükümet kurulmuş, ancak yasama organındaki farklılıklar yürütme organına yansımamış ve siyasi iktidar ve yürütme tek parti tarafından üstlenilmiştir.

Cumhuriyet tarihi boyunca ülkemizde gerçekleştirilen yedi halkoylamasından üçü bu dönemde yapılmış; Anayasa değişikliğine dair yapılan oylamalar ile yakın tarihlerde gerçekleştirilen genel seçimler merkezî ve kamusal politikaları yönlendiren temel etkenler olmuştur.

2007, 2010 ve 2017 yıllarındaki üç oylama ile yargının yapılanmasına, parlamenter sisteme ve yönetim biçimine dair anayasa değişiklikleri yürürlüğe sokulmuş, siyasi rejim değiştirilmiştir.

2007 yılında gerçekleştirilen referandumla Cumhurbaşkanlığı seçim yön-

temi değiştirilmiş, ilerleyen yıllarda yürürlüğe girecek olan rejim değişikliğinin temelleri atılmıştır.

12 Eylül 2010 tarihinde gerçekleştirilen anayasa değişikliği halkoylaması ile temel hak ve özgürlükler, yargı yapısı ve kamunun denetlenmesine dair yurttaş haklarında yapılan değişiklikler kabul edilmiş; yasama, yürütme ve yargı arasındaki erkler ayrılığı yürütme lehine değişmiştir.

Hükümet, 12 Haziran 2011'de yapılan 24. Dönem Genel Seçimleri sürecinde ve sonrasında, siyasi iktidarın yürütülmesinde onuncu yılını tamamlamıştır. Bu sürede Bakanlar Kurulu'na altı ay süre ile verilen yetki ile yasa yapma yetkisi Anayasada yalnızca TBMM'ye verilmiş olmasına rağmen, Meclis Genel Kurulu'nu devre dışı bırakmıştır. İlgili kesimlerin görüşünü almadan düzenlenen Kanun Hükmünde Kararnameler yoluyla neredeyse el atılmamış hiçbir alan bırakmadan yapısal nitelikte pek çok değişiklik yapmıştır.

Yasama yetkisinin yürütme organına devri niteliğinde genel bir yetki veren, kapsamı oldukça geniş ve sınırsız Yetki Kanununa dayalı olarak merkezî idare, teşkilatları ve görevleri değiştirilmiştir. Pek çok kamu kurum ve kuruluşunun görev ve yetkileri Bakanlıkların uhde-

sinde merkezileştirilmiş, bu kurumlar hukuki olarak varlıklarını sürdürse de eylemsel olarak işlevlerini yitirmiştir.

2002 Genel Seçimlerinden 2015'e kadar; kamusal politikalar referandumlarla getirilen değişikliklerle şekillendirilmiştir. Mesleki hizmetlere ve kentsel, kırsal alanların sermayeye açılmasına yönelik pek çok düzenlemenin temelleri atılmış; sermaye yapılanmasını güçlendirecek düzenlemeler uygulamaya konmuştur.

2015 Genel Seçimlerinde hiçbir partinin tek başına yürütmeyi üstlenecek kadar oy almaması üzerine yaşanan siyasi krizin ardından ülkede giderek yükselen terör, çatışma ve şiddet ortamında erken genel seçimler yapılmış, siyasi iktidar ve yürütme yeniden tek parti tarafından üstlenilmiştir.

2016 yılı Mayıs ayında iktidar partisi içinde yaşanan yeni bir siyasi krizle, yürütme değişmiş, ancak toplumsal yaşam yükselen terör olayları, çatışma ve saldırılarla baskı altına alınmıştır.

15 Temmuz 2016 tarihinde yaşanan "darbe girişimi" ile siyasi iktidarın ülke yönetiminde olağanüstü yetkiler alması için gerekli koşullar oluşmuş; TBMM devre dışı bırakılarak yasama ve yürütme yetkisini tek parti üstlenmiştir.

21 Temmuz 2016 tarihinde ülke genelinde ilan edilen OHAL (Olağanüstü Hal) koşullarında kanun hükmünde kararname yoluyla; toplumsal ve sosyo-kültürel yapıya dair düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda kentsel ve kırsal alanları, tabiat varlıklarını, koruma alanlarını, ormanları, kıyıları, milli parkları, doğal sit alanlarını, meraları, yaylaları ve kışlakları yapılaşmaya açarak metalaştıracak, sermayeye tahsisinin önünü açacak pek çok düzenleme başlatılmıştır.

Çıkarılan düzenlemeler yoluyla kamu kurumlarının yapıları değiştirilmiş veya kapatılmış, çalışanları tasfiye edilmiş, yükseköğretim kurumlarının özerk yönetim yapılarında yer alan rektörlük seçimleri kaldırılmış, basın-yayın organları ve sivil toplum kuruluşları kapatılmıştır.

Başlangıçta üç ay süreyle ilan edilen OHAL, resmî olarak 17 Temmuz 2018 tarihine kadar sürmüştür; ancak hemen ardından TBMM'de kabul edilen anayasal hak ve özgürlüklerin keyfi uygulamalarla kısıtlanabilmesi ve toplumsal muhalefetin engellenmesinin önünü açan bir tasarıyla kalıcı hale getirilmiştir.

Bu süreçte; ülke genelinde kentlerimizde ve kırsal alanda yapıli ve doğal çevrede yaşanan tahribata; temel hak ve özgürlüklere yapılan müdahalelere;

çalışma hayatında sermaye ve finans odaklı dönüşüme gösterilen toplumsal muhalefet OHAL düzenlemeleri ile engellenmiştir. Yasama yetkisi parlamentodan alınarak toplumsal yaşama ve temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasına dair pek çok kısıtlama devreye sokulmuştur.

Yasal sınırları dışında kullanılan OHAL yetkileriyle çıkarılan düzenlemeler hakkında anayasaya uygunluk denetiminin bile yapılamayacağına bizzat Anayasa Mahkemesi'nce karara bağlandığı koşullarda; referandum, Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri yapılmıştır.

İlk olarak demokratik parlamenter sistemi ortadan kaldıran kişiye özgü yönetim rejimini öngören anayasa değişiklikleri; katılım ortamı yaratılmaksızın iktidar tarafından hazırlanmıştır.

OHAL koşullarından yararlandığı, şiddet ve terör saldırılarının yarattığı korku atmosferinde 16 Nisan 2017 tarihinde halkoylamasına sunulmuştur. Toplumsal ve hukuki bir meşruiyete dayanmayan bu tasarıyla; yurttaşlar, siyasal belirsizlik ile sunulan değişikliklerin onaylanması arasında bir tercih yapmaya zorlanmıştır.

Halkoylamalarında; seçmenlerin, düşünce ve görüşleri doğrultusunda tercih yaparak oy kullanmaları yoluyla sonuç hedeflenmesi gerekirken; olağanüs-

tü hal koşulları ile düşünce ve ifade ile bunları açıklama ve yayma özgürlükleri sınırlandırılmıştır.

Yargı güvencesinin sağlanmadığı, kanunlara aykırı kararlar alınan ve şeffaf olmayan bir sürecin sonunda, sandık sonuçlarına müdahale edildiğine dair soru işaretleri doğuran seçimin ardından ilan edilen “otokratik rejim”in bir an önce yürürlüğe sokulması için Cumhurbaşkanlığı ve 27. dönem Milletvekilleri Genel Seçimleri de erken gerçekleştirilmiştir. Baskı ve tehditler, görevden uzaklaştırmalar ve gözaltılarla yaratılan eşitsizlik ve adaletsizlik ortamında 24 Haziran 2018 tarihinde yapılan “hile şüphesi uyandıran” seçimlerle hukuksuzluğu meşrulaştırmak için halkın egemenlik hakkını bir kişiye emanet eden sonuç ilan edilmiştir.

Ülkemizin, uygarlık yolunda ilerleme hedefinden uzaklaştırıldığı Anayasa referandumları ve seçim süreçleriyle güvenceye alınmak istenen bu karanlık süreçten çıkmak ve uygar bir gelecek için;

- Güçler ayrılığı ilkesi kapsamında, laik, demokratik parlamenter sistemin etkinliğinin artırılması,
- Yargı bağımsızlığının sağlanması,
- Üniversiteler, meslek kuruluşları, sendikalar, sivil toplum kuruluşları gibi anayasal kurumlarla birlikte; akılcı, bilimsel ilkelere dayalı, katı-

lımcı, kamusal ve mekânsal politika ve uygulamaların desteklenmesi,

- Temel insan hak ve özgürlüklerinin eşitçe, hiçbir ayırım, mahrumiyet ve kısıtlamanın yaşanmadığı sağlıklı ve güvenli bir çevrede kullanımının sağlanması zorunludur.

2. Kamunun Yeniden Yapılandırılması

16 Nisan 2017 tarihinde oylanan “6771 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”un ardından; getirilen değişiklikleri Anayasada uygulamak amacıyla 7142 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Çeşitli Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Konusunda Yetki Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanunla Bakanlar Kurulu’na;

- Kamu kurum ve kuruluşlarının kuruluş, teşkilat, görev ve yetkilerinin düzenlenmesi,
- Kanunlar ve kanun hükmünde kararnamelerde yer alan tüzük, Bakanlar Kurulu, İcra Vekilleri Heyeti, İcra Vekilleri Heyeti Kararı, Bakanlar Kurulu Kararı, Bakanlar Kurulu Yönetmeliği, Hükümet, Başbakan, Başvekil, Başbakanlık, Başvekalet, sıkıyönetim, nizamname, kanun tasarı gibi bazı ibarelerin değiştirilmesi, yürürlükten kaldırılması veya bu çerçevede kanunlar ve kanun hük-

münde kararnamelerde yer alan ilgili hükümlerin yeniden düzenlenmesi,

- Mevcut bağlı, ilgili ve ilişkili kuruluşların bağıllık ve ilgilerinin yeniden belirlenmesi,

- Uygulama imkânı kalmayan kanun ve kanun hükmünde kararnamelerin yürürlükten kaldırılması,

- Kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde yer alan bakanlıkların, kamu kurum ve kuruluşlarının kurulması, kaldırılması, görevleri, yetkileri, personeli ve teşkilat yapısı ile merkez ve taşra teşkilatlarının kurulması ve üst kademe kamu yöneticilerinin atanmaları ile görevlerine son verilmesine ilişkin usul ve esasların düzenlenmesinin sağlanması. Cumhurbaşkanı’nın yürütme yetkisine ilişkin hususlara dair hükümlerin düzenlenmesi ile bu bent kapsamındaki ilgili hükümlerin değiştirilmesi veya yürürlükten kaldırılması,

için çeşitli kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılması hususunda düzenlemelerde bulunmak üzere “kanun hükmünde kararnama” çıkarma yetkisi verilmiştir.

Ardından, Temmuz 2018’de yayımlanan KHK’lar ile mevzuatta yer alan Bakanlar Kurulu ve Başbakanlık yetkileri Cumhurbaşkanı’na devredilmiştir. Bu düzenlemelerle birlikte yeni yönetim sistemi; tüm siyasi yetkilerin ve erkin bir şekilde

toplandığı otokrasiye dayalı; yasama, yürütme ve yargı arasında kuvvetler ayrılığı ilkesinin olmadığı bir rejimi yürürlüğe sokmuştur.

Yeni siyasal sistem ve buna uygun olarak inşa edilen rejim; son on altı yıldır görevde olan siyasi iktidarın sürekliliğinin sağlanmasına odaklanmıştır.

Geniş yetkilerle donatılan Cumhurbaşkanı göreve gelir gelmez, yeni siyasal rejimi / sistemi çıkardığı kararnamelerle inşa etmeye başlamıştır. Bu süreci başlatan Kanun Hükmünde Kararname, 4 Temmuz 2018 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından yayınlanmış şu yetkiler Cumhurbaşkanı'na devredilmiştir:

- Kanun tasarılarını hazırlama,
- Devlet bütçesini hazırlama,
- Kanun hükmünde kararname çıkarma,
- Olağanüstü hal ve sıkıyönetim ilan etme.

28 Ocak 2019 tarihine kadar 27 Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi yayınlanmış; Genel Seçimlerden sonra Temmuz 2018'de yayımlanan 14 Kararname ile kamu kurumlarının yapıları ve işleyişleri yeni siyasal rejim / sisteme göre yeniden yapılandırılmıştır.

1, 2 ve 3 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnameleriyle, Cumhurbaşkanlığı makamı

ve Bakanlıklara dair esaslar ve usuller şu şekilde düzenlenmiştir:

- Bakanlar Kurulu'na ait olan yürütme yetkilerinin tamamı Cumhurbaşkanı'na devredilmiş, Cumhurbaşkanı tarafından atanan Bakanlar ve kabinesi meclis denetiminden çıkarılmıştır.
- Üst düzey yargı mensuplarının neredeyse tamamından Merkez Bankası Başkanı'na, Valilerden tüm üst düzey askeri personele varana dek tüm atamaların Cumhurbaşkanı tarafından yapılması düzenlenmiştir.
- Bağımsız kurumlar da dahil olmak üzere tüm üst kademe kamu yöneticilerinin atanmasında tek yetkili olan Cumhurbaşkanı tarafından atamaların usul ve esasları da belirlenmiştir.
- Kararname ile Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olup kanunları Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri'ndeki hükümlere tabi olan kurum ve kuruluşlar belirlenmiştir. Devlet Arşivleri Başkanlığı, Devlet Denetleme Kurulu, Diyanet İşleri Başkanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, İletişim Başkanlığı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı, Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı, Savunma Sanayi Başkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve Türkiye Varlık Fonu Cumhurbaşkanlığı'na bağlanmıştır.
- TBMM Başkanı Cumhurbaşkanı

vekili olmaktan çıkarılmış, Cumhurbaşkanınca atanan yardımcısı vekil yapılmıştır.

- Mülki idare amirleri, il ve ilçelerde Cumhurbaşkanının temsilcisi haline getirilmiştir.

4 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle, Bakanlıklara bağlı veya ilişkili kurum ve kuruluşlar yeniden teşkilatlandırılmıştır:

- Yeni sisteme geçmeden önce lağvedilen birçok kurum ve kuruluş, yeniden oluşturularak farklı biçimlerde adlandırılmıştır.
- Tarafsız kamu tüzel kişiliği bulunan TRT Cumhurbaşkanlığı'na; Başbakanlığa bağlı olan Özelleştirme İdaresi Maliye Bakanlığı'na; özerk olan Merkez Bankası, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Maliye Bakanlığı'na; Genelkurmay Başkanlığı ve Kuvvet Komutanları Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmıştır.
- Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) Sayıştay denetiminden çıkarılmıştır.

5 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle, Devlet Denetleme Kurulu'nun (DDK) yetkileri artırılmıştır. Cumhurbaşkanlığı'na bağlı Kurul; yargı organları hariç tüm devlet kurumlarını, kamu sermayeli kurumlar, vakıf, dernek, meslek birlikleri ve sendikaları soruşturabile-

cek, sivil toplum kuruluşlarını denetleyebilecek ve yöneticilerini görevden alabilecektir.

6, 7 ve 8 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnemeleriyle, Milli Güvenlik Kurulu'nun (MGK) ve Yüksek Askeri Şura'nın (YAŞ) yapısı yeniden düzenlenmiştir. Cumhurbaşkanına bağlı ve tüzel kişiliği haiz Savunma Sanayii Başkanlığı kurulmuştur:

- MGK (Milli Güvenlik Kurulu) Genel Sekreterliği Cumhurbaşkanlığı'na bağlanmış; Devletin "Milli Güvenlik Siyaseti", "Cumhurbaşkanı tarafından tespit edilen iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasları kapsayan siyaset" olarak tanımlanmıştır.
- YAŞ (Yüksek Askeri Şura) görüşmelerinin ve alınan kararların açıklanması veya yayımlanması yasaklanmıştır.

9 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle, Uluslararası anlaşmaların onayı, sürelerinin uzatılması veya uygulanmasının durdurulması-sona erdirilmesi yetkisi Cumhurbaşkanına verilmiş; Meclis'in yetkisi ise değişiklik yapılmasını gerektiren durumlarda kanun çıkarmakla sınırlandırılmıştır.

10 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle, Bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından hazırlanan yönetmelik, tebliğ ve taslakların artık sadece

Anayasa ve kanunlara değil; Cumhurbaşkanlığı kararnamelerine, Cumhurbaşkanlığı programı ile kalkınma plan ve programlarına uygunluğu yönünden de inceleneceği düzenlenmiştir.

11 ve 12 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnameleriyle, Devlet Arşivleri Başkanlığı ve Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı kurulmuştur.

13 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle, Cumhurbaşkanlığı bünyesinde Strateji ve Bütçe Başkanlığı kurulmuştur. Başkanlık, Hazine ve Maliye Bakanlığı ile birlikte merkezî yönetim kapsamındaki tüm kamu idarelerinin bütçe hazırlık çalışmalarının ilke, esas ve usulleri tespit ve koordine edecek. Kalkınma planı, Cumhurbaşkanlığı planı, orta vadeli program, orta vadeli mali plan, Cumhurbaşkanlığı yıllık programını Bakanlıkla müştereken hazırlayacak.

14 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle, Cumhurbaşkanlığı bünyesinde İletişim Başkanlığı kurulmuş; görevi basınla ilişkileri ve basın faaliyetlerini düzenlemek olarak tanımlanmıştır. Gazetecilerin tüm faaliyet ve haklarıyla ilgili düzenleme yapma yetkisi Cumhurbaşkanlığı'na verilmiştir.

Ağustos 2018'de yayımlanan 17 no.lu "Tek Hazine Kurumlar Hesabı Kapsa-

mına Alınacak Kamu İdareleri ve Hesapların Belirlenmesi Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararı" ile kamu idarelerinin bütçeleri hazineye bağlanarak merkezîleşmenin kurumsallaşması yönünde yeni adımlar atılmıştır. Buna göre, belediyeler de dâhil olmak üzere genel bütçe kapsamındaki idareler, özel bütçeli idareler, özel kanunla veya Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle kurulmuş diğer kamu kurum, kurul, üst kurul ve kuruluşlar nakit yönetimi sisteminin kapsamına alınmıştır. Faaliyetleri kapsamındaki aylık bütçelerini Hazine ve Maliye Bakanlığı'na bildirecek olan kurumlar, ancak onaylandıktan sonra programlarını uygulayabilecekler.

Eylül 2018'de yayımlanan 2018/162 no.lu "Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketinin Yapısına ve İşleyişine İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Cumhurbaşkanlığı Kararı" ile kamu varlıklarını kamusal ve hukuki denetimden bağımsız biçimde yatırımcı sermayeye tahsis etmek üzere 2016 yılı sonunda kurulan Varlık Fonu'nun yapısı değiştirilmiştir.

Böylece stratejik kamu kuruluşları başta olmak üzere pek çok kurum ve taşınmazın devredildiği; Sayıştay ve TBMM tarafından yapılacak doğrudan denetimden bağımsız olarak; aktarılan bu varlıkları kamu yararı ve bütçe dengesi gö-

zetsiz satılabilecek, her türlü para piyasası işlemlerinde kullanılabilecek olan Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketi Yönetim Kurulu Başkanı Cumhurbaşkanı olmuştur.

3. Düzenlemelerin Meslek Kuruluşlarına Yansıması

Temmuz 2018’de yayımlanan 698, 700 ve 703 sayılı “Anayasada Yapılan Değişikliklere Uyum Sağlanması Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”ler ile mevzuatta yer alan Bakanlar Kurulu ve Başbakanlık yetkileri Cumhurbaşkanı’na devredilmiştir.

Bu kapsamda; 700 sayılı KHK’nin 30. maddesiyle, 6235 sayılı TMMOB Kanununun Ek 3. maddesinin “Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği üzerinde, Bayındırlık Bakanlığı’nca; ihtisas dallarına göre Odalar üzerinde ise, ilgili bakanlıklarca idari ve mali denetim yapılır. İlgili Bakanlıklar; Bakanlar Kurulu Kararnesi ile tespit edilir.” düzenlemesi ile diğer meslek kuruluşlarının kuruluş yasalarındaki “Bakanlar Kurulu” ibareleri de “Cumhurbaşkanlığı” olarak değiştirilmiştir.

703 sayılı KHK’da ise Bakanlıklar ve bağlı kuruluşlar; teşkilat kanunları yürürlükten kaldırılarak lağvedilmiştir. Bunların

arasında 644 sayılı Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın Teşkilat Kararnesi de bulunmaktadır.

1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnesiyle Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın teşkilat ve görevlerinin yeniden düzenlenmiş; 2011 yılında 644 sayılı KHK ile Mesleki Hizmetler Genel Müdürlüğü’ne verilen meslek odaları ve meslek mensupları ile ilgili yetkiler korunmuştur.

Kararnenin 107. maddesinde daha önce olduğu gibi Mesleki Hizmetler Genel Müdürlüğü’nün görevleri arasında “Bakanlığın görev alanına giren konularla ilgili olarak mimarlık ve mühendislik meslek kuruluşlarına ilişkin mevzuatı hazırlamak ve bunları denetlemek” yer almaktadır.

Cumhurbaşkanlığı kararneleri; daha önce Bakanlıklara bağlı olan ilgili, ilişkili kurum ve kuruluşların Cumhurbaşkanlığına bağlı olarak yeniden düzenlenmesi yönünde çıkarılmıştır.

16 adet bakanlık, dijital, finans, yatırım ve insan kaynakları ile ilgili 4 Cumhurbaşkanlığı Ofisi, bir takım idari kurul, konsey ve komisyonlar (bunların arasında Kültür Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu da bulunuyor), AOÇ Müdürlüğü, Devlet Tiyatroları, Adli Tıp Kurumu, Afet Acil Durum Başkanlığı, Sosyal Gü-

venlik Kurumu, Kalkınma Ajansları, DSİ, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, TRT, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Türk Akreditasyon Kurumu, Helal Akreditasyon Kurumu ve daha pek çok Cumhurbaşkanına bağlı kuruluş Cumhurbaşkanlığı Kararnemeleriyle düzenlenmiştir. 5 no.lu Devlet Denetleme Kurulu Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile meslek odalarının faaliyetlerine dair düzenlemeler getirilmiştir.

Devlet Denetleme Kurulu; 1982 Anayasasından önce, Milli Güvenlik Konseyi tarafından çıkarılan kanunlar arasında yer alan 1 Nisan 1981 tarih ve 2443 sayılı Devlet Denetleme Kurulunun Kurulması Hakkında Kanunla kurulmuştur. Sonrasında 82 Anayasasında Cumhurbaşkanının konum ve işlevini güçlendirmek üzere anayasal bir kurum olarak düzenlenmiştir.

Anayasanın 108. maddesi ile Devlet Denetleme Kurulu'na, Cumhurbaşkanı'nın isteği üzerine, tüm kamu kurum ve kuruluşlarında ve sermayesinin yarısından fazlasına bu kurum ve kuruluşların katıldığı her türlü kuruluşta, kamu kurumu niteliğinde olan meslek kuruluşlarında, her düzeydeki işçi ve işveren meslek kuruluşlarında, kamuya yararlı derneklerle vakıflarda, her türlü "idari soruşturma", inceleme, araştırma ve denetlemeleri yapma" yetkisi verilmiştir. Kurulun ama-

cı, "idarenin hukuka uygunluğunun, düzenli ve verimli şekilde yürütülmesinin ve geliştirilmesinin sağlanması" olarak ifade edilmiş ise de DDK'nın görev alanı idare ile sınırlı kalmayıp, "işçi ve işveren kuruluşları", "kamuya yararlı derneklerle vakıflar" gibi idare içinde yer almayan tüzel kişilere kadar uzanmaktadır.

16 Nisan 2017 tarihli Anayasa değişikliğinden önce Kurulun inceleme, araştırma ve denetleme yetkisi değerlendirirken kararlarının uyarıcı olmaktan öte bir etkisi olmadığı belirtilir; Kurul raporlarında, incelenmesi, teftişi, araştırılması veya dava açılması istenen konular, gereği yapılmak üzere Başbakanlıkça yetkili mercilere iletilir ve sonuçtan Cumhurbaşkanlığı'na bilgi verilir. Fakat 16 Nisan 2017 tarihli Anayasa değişikliği ile önceki halinden farklı olarak Devlet Denetleme Kurulu'na "idari soruşturma" yapma yetkisi de verilmiştir.

Başkan ve üyelerinin Cumhurbaşkanını'nca atanacağı ve işleyişinin Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle düzenleneceği ilave edilerek, Cumhurbaşkanı'nın yürütme erkini tek başına kullanırken DDK eliyle daha aktif bir denetim ve hatta yaptırım gücü kazanması amaçlanmaktadır.

Bütün kamu kurum ve kuruluşlarını denetleme ve soruşturma yetkisini

kullanacak olan Devlet Denetleme Kurulu'nun, Kararnamedeki tüm yetkileri meslek kuruluşları ve özel hukuk tüzel kişiler üzerinde kullanması Anayasaya göre mümkün değildir.

Bilindiği üzere DDK, Cumhurbaşkanlığı'nın 24.03.2008 tarih ve 388 sayılı görevlendirmesiyle kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları hakkında bir "araştırma ve inceleme raporu" hazırlamış ve bu raporda yer verilen değerlendirme ve sonuçlar tartışma konusu olmuş, o tarihten sonra özellikle mühendis ve mimar odalarının yetkilerinin kısıtlanması, gelirlerinin azaltılması ve Bakanlıklarca idari mali denetimler yapılması yönlü kamu politikaları yasal düzenlemelere de yansımıştı.

DDK'nın 1981 tarihli 2443 sayılı kuruluş yasasında, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları hakkında araştırma, inceleme ve denetleme yapma yetkisi bulunuyordu. Ancak 15 Temmuz 2018 tarihinde yayınlanan 5 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nde DDK'ya, "idari soruşturma ve görevden uzaklaştırma yetkisi" gibi 2443 sayılı Kanundakinden daha geniş yetkiler verilmiştir.

Anayasanın 135. maddesinde "meslek kuruluşları üzerinde Devletin idari ve mali denetimine ilişkin kurallar kanunla düzenlenir" hükmü ile kamu kurumu

niteliğindeki meslek kuruluşlarının denetimine dair düzenlemeler getirilmiştir.

Anayasanın "belli bir mesleğe mensup olanların müşterek ihtiyaçlarını karşılamak, meslek faaliyetlerini kolaylaştırmak, mesleğin genel menfaatlere uygun olarak gelişmesini sağlamak, meslek mensuplarının birbirleri ile ve halk ile olan ilişkilerinde dürüstlüğü ve güveni hâkim kılmak üzere meslek disiplini ve ahlâkını korumak maksadı ile kanunla kurulan ve organları kendi üyeleri tarafından kanunda gösterilen usullere göre yargı gözetimi altında, gizli oyla seçilen kamu tüzelkişilikleri" olarak tanımladığı kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının her birinin ayrı kanunu ve kanunlarında da idari ve mali denetimlerine ilişkin kurallar mevcuttur.

6235 sayılı TMMOB Kanununun "Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği üzerinde, Bayındırlık Bakanlığı'nca; ihtisas dallarına göre, Odalar üzerinde ise, ilgili bakanlıklarca idari ve mali denetim yapılır. İlgili Bakanlıklar; Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile tesbit edilir." maddesindeki tek değişikliğin Bakanlar Kurulu ibaresinin yerine Cumhurbaşkanlığı ibaresinin konulmuş olması dikkate alındığında, Odalar üzerinde idari mali denetimin belirlenen ilgili Bakanlıkça yapılacağı kuralı halen geçerliliğini korumaktadır.

Görevden uzaklaştırma yetkisine gelince, Anayasanın 135. maddesinin “Amaçları dışında faaliyet gösteren meslek kuruluşlarının sorumlu organlarının görevine, kanunun belirlediği merciin veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine mahkeme kararıyla son verilir ve yerlerine yenileri seçtirilir.” hükmü ve bu hükümle paralel olan 6235 sayılı Kanunun Ek 4. maddesi yürürlükte olup; Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının organlarının görevlerini sonlandırma yetkisinin DDK’ye verilmesi mümkün değildir.

Anayasanın 135. maddesi yönünden olanaksızlığı dışında, Cumhurbaşkanının görevlerinin düzenlendiği 104. maddesinin “Anayasada münhasıran kanunla düzenlenmesi öngörülen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Kanunda açıkça düzenlenen konularda Cumhurbaşkanlığı kararnamesi çıkarılamaz. Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile kanunlarda farklı hükümler bulunması halinde, kanun hükümleri uygulanır.” hükmü de bu yönde bir uygulamaya olanak tanımamaktadır.

10 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinde; kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları ile üniversitelerin hazırladığı yönetmelik, tebliğ ve diğer düzenleyici işlemlerin incelenerek, uygun bulun-

maması veya hukuka aykırı olduğunun tespit edilmesi halinde iade edileceği düzenlenmiştir. Bu düzenlemeyle; hukuka uygunluk incelemesi yapan mahkemelerin yetkisi Cumhurbaşkanlığı’na verilmiş, meslek odalarının ve yüksek öğretim kurumlarının idari işlemlerine dair mevzuat hazırlama yetkileri merkezîleştirilmiştir.

Yerel Yönetimler

Kapitalizmin tüm dünyada kendisini yeniden yapılandığı küreselleşme ve neo-liberal değişim döneminde; sermaye odaklı ve finans merkezli ekonomik yapılanma kentsel alanları sermaye üretim aracı olarak belirlemiştir. Ülkemizde de yeni yapılanma dinamiklerine uygun olarak kentsel rantı kamu yararı önceliğinin yerine alan merkezî ve yerel yönetim politikaları egemen olmuştur.

16 yıldır devam eden siyasi iktidar, var olan kentsel düzen içinde egemen sermaye sınıfları ile işbirliği yoluyla ekonomik sürekliliği sağlamaya odaklanmış, tüm kentsel ve kırsal alanlarda yapılaşmanın önünü açacak yasal düzenlemeler getirmiştir.

Geçmişte merkezî ve yerel yönetimlerce plansız yapılaşmaya göz yumulan bu alanlar; sermayenin yeni yatırım alanları olarak önem kazanmıştır. Bir kısmı

kentin merkezinde olan eski gecekondu bölgeleri ve sanayi alanları, el koyma yoluyla kent toprakları üzerinden emlak rantı sağlanmasının kaynağı olmuşlardır. Bu alanlarda yaşayanlar ise, kentın çeperlerine gitmeye zorlanarak toplumsal yaşamdan dışlanmışlardır. Mimarlık ve planlama bu süreçte; farklı ekonomik, sosyal, kültürel, etnik ve dini kökenlerden gelen bu kesimlerin kent yaşamındaki görünürlüklerinin azaltılmasının aracı haline gelmiştir.

Sermaye birikiminin kent toprakları üzerinden; el koyma ve sınırların yeniden belirlenmesi yoluyla yürütüldüğü bu dönemde, yeni siyasi rejimin gerekliliklerine uygun olarak yerel yönetimlerin özerk yapıları da değiştirilmiştir.

I. Büyükşehir Düzenlemeleri, Kırsal Alanlar, Köy ve Mahalleler

Yerel yönetimlerde, belediyelerin ölçek ve sınırların genişletilerek yönetim şekillerinin değiştirilmesine yönelik düzenlemeler; 2004 yılında yayımlanan 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu, 2008 yılında yayımlanan 5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ve 2012 yılında yayımlanan 6360 sayılı 14 İlde Büyükşehir Belediyesi ve 27 İlçe Kurulması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde

Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile yapılmıştır.

2012 yılında çıkarılan 6360 sayılı Yasa ile büyükşehir sayısı artırılmış; bu yerleşmelerde İl Özel İdareleri ortadan kaldırılarak bu birimlerin sorumlulukları belediyelere verilmiştir. Ancak büyük bölümü kentsel yerleşmelere uzak olan, bu yerleşimlerden farklı nitelikte, kırsal alanlara özgü sorunlar taşıyan bu alanlar; hizmet götürmenin görece yüksek bedelleri nedeniyle belediye hizmetlerinden ihtiyaç duydukları payı alamamışlardır. Ayrıca, tüzel kişiliği olan köy muhtarlıkları da kaldırılarak köyler mahalleye dönüşmüş; köylüler köy ortak mallarını ve meralarını kaybetmişlerdir. Büyükşehir belediyelerine dair bu düzenlemeler; israfın önlenmesi, hizmetin hızlandırılması, ölçek ekonomisine geçilmesi, kaçak yapılaşmanın önlenmesi, küçük yerel yönetimlerin mali sıkıntılar nedeniyle hizmetleri etkin verimli ve ekonomik bir şekilde sunamamaları, parçalı idari yönetim nedeniyle yetersiz sunulan hizmetler gibi gerekçelerle getirilmiştir.

Ancak 1984 yılından itibaren 16 büyükşehir belediyesi yıllar içerisinde çeşitli yine sınır değişiklikleriyle büyükşehir dönüşse de, 2012 yılına kadar kırsal içine alan bir büyüklüğe erişmemiştir.

2019 yılı itibariyle ülkemizde idari yapı 81 il, 921 ilçe, 32.036 mahalle ve 18.336 köyden oluşmakta; yerel yönetimler ise 30 büyükşehir belediyesi, 51 il belediyesi, 519 büyükşehir ilçe belediyesi, 402 ilçe belediyesi ve 396 belde belediyesi ile yürütülmektedir.

6360 sayılı Kanun öncesinde; büyükşehir belediyesi de olan illerde yapı; büyükşehir belediye yönetimi, ilçe belediyesi yönetimi, belde belediyesi yönetimi, il özel idaresi, köyler, mahalle muhtarlıkları ve bağlı idarelerden oluşmaktaydı. Kanunla birlikte büyükşehir olan illerde; belde belediyeleri, il özel idareleri ve köyler kaldırılmış; büyükşehir olmayan illerde ise yönetim birimleri aynı kalmıştır.

6360 sayılı Kanun öncesi büyükşehir belediyesi 16 iken sonrasında 30 olmuş; büyükşehir ilçe belediyesi 143 iken 519 olmuş; il belediyesi 65 iken 51 olmuş; ilçe belediyesi 749 iken 400 olmuş; belde belediyesi 1977 iken 397 olmuş; il özel idaresi 81 iken 51 olmuş; köy sayısı 34.339 iken 17.859 olmuştur. Böylelikle, halkı yerinden yönetime olanak sağlayan ve halka en yakın idari birimler kaldırılmıştır.

6360 sonrasında; büyükşehir belediyesi sınırları içinde yaşayanlar ülke nüfusunun yüzde 78'ini oluşturmakta; belediye sınırları içinde yaşayanlarla birlikte ise

yüzde 93'ünü oluşturmaktadır. Köylerde yaşayan nüfus ise daha önce yüzde 16 iken, yüzde 7'ye düşmüştür. Tüm bu düzenlemeler nedeniyle:

- Kent merkezinden uzakta yaşayanların temsil yetkisi ve denetim yetkisi azalmakta,
- Belirsizleşen kır ve kent ayrımı nedeniyle doğal ve kırsal alanlar azalmakta,
- Mera alanlarının vasfının değiştirilmesi kolaylaşmakta,
- Kırsal alanlarda yapılaşma baskısı artmakta,
- Tarım alanları kentleşme baskısı altında kalmakta,
- Mahalleye dönüşen ve tüzel kişiliğini kaybeden köylerde kamu hizmetlerinin bedelleri artmaktadır.

Yerelde yönetim biçimi merkezileşmekte; yönetim ve kamu hizmetlerinde yerel ilkesinden uzaklaşmaktadır.

Yerel yönetim birimlerinin; yerel mahalli ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla kurulmasını ve karar organlarının yerel halkın oylarıyla belirlenmesini düzenleyen Anayasanın 127. maddesine ve ülkemizin 21 Kasım 1988'de imzaladığı Avrupa Birliği "Yerel Yönetimler Özerklik Şartı"na aykırı olan bu düzenlemeler; siyasi iktidarın tüm illerde merkezî idareye bağlı bir yönetim anlayışını uygulamasının önünü açmıştır.

2. Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması

Siyasi iktidarın merkezleşmeye yönelik uygulamaları; Eylül 2016'da Olağanüstü Hal kapsamında çıkarılan 674 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile sürdürülmüştür.

5393 sayılı Belediye Kanunu'nda değişiklik yapılarak Belediye başkanlıklarına ve sayet makamınca atama yapılmasına ilişkin ilk yasama girişimi Ağustos 2016'da "Yatırımların Proje Bazında Desteklenmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" ile başlamıştır.

TBMM'ye sunulan tasarı metninden yapılan itirazlar üzerine çıkarılan düzenleme genişletilmiş kurullarla birlikte; Eylül 2016'da Bakanlar Kurulu tarafından TBMM yok sayılarak çıkarılan 674 sayılı KHK ile yürürlüğe konmuştur.

674 sayılı KHK ile hem Belediye Kanununda, hem de İçişleri Bakanlığı Teşkilat Kanununda çeşitli düzenlemeler yapılmış; belediye başkanlarının yanı sıra belediye meclis üyelerinin de yerine görevlendirme yapılmasının önünü açmış, ayrıca Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıklarını da güçlendirmiştir.

6360 sayılı Kanunla birlikte; kaldırılan İl Özel İdareleri yerine merkezî yönetime

bağlı valilerin sorumluluğu altında görev yapan Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlıkları kentsel hizmetlerle ilgili görev almıştır. 674 sayılı KHK'de yer alan düzenlemeler ile birlikte bunların yetkileri ve mali kaynakları artırılarak tüzel kişilik verilmiş; İl Özel İdareleri'nin sahip olduğu, ilin gereksinimleri çerçevesinde, gerektiğinde her türlü yatırımı ve kamu hizmetini yapma yetkisi, yeni kurulan YİKOB'a devredilmiştir.

Ayrıca 674 sayılı KHK ile "ildeki kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütülmesi gereken yatırım ve hizmetlerin aksadığının ve bu durumun halkın sağlığını, huzur ve esenliğini ve kamu düzeni ile güvenliğini olumsuz olarak etkilediğinin tespit edildiği durumlarda", YİKOB'lar aracılığıyla bu hizmetleri valilerin yerine getirebileceği de düzenlenmiştir.

674 sayılı KHK'nın yürürlüğe girdiği tarihten sonra çoğunluğu Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki onlarca belediye başkanı ve meclis üyesi İçişleri Bakanlığı'nca görevden uzaklaştırılmış ve yerlerine vesayet başkan vekilleri ve meclis üyesi görevlendirilmiştir

OHAL, resmî olarak Temmuz 2018'de sona erdikten sonra ve hukuken sürdürüldüğü koşullarda ise yeni rejimde yerel yönetimlerde merkezleşme yönünde yeni adımlar atılmıştır.

Ağustos 2018’de yayımlanan 17 no.lu “Tek Hazine Kurumlar Hesabı Kapsamına Alınacak Kamu İdareleri Ve Hesapların Belirlenmesi Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararı” ile bütçeleri hazineye bağlanan kamu idareleri arasına belediyeler de katılmıştır.

Buna göre; belediyeler de dahil olmak üzere genel bütçe kapsamındaki idareler, özel bütçeli idareler, Sosyal Güvenlik Kurumları, özel kanunla veya Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle kurulmuş diğer kamu kurum, kurul, üst kurul ve kuruluşlar ile döner sermayeler, fonlar, il özel idareleri, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları müessese ve işletmeleri nakit yönetimi sistemi kapsamına alınmıştır.

Karar gereği faaliyetleri kapsamındaki aylık bütçelerini Hazine ve Maliye Bakanlığı’na bildirecek olan belediyeler, ancak Bakanlıkça onaylandıktan sonra programlarını uygulayabilecekler.

Yerel yönetimleri merkeze bağımlı hale getiren düzenlemeyle; belediyelerin yerinden yönetim ilkesine uygun olarak halkla birlikte karar almaları engellenmiş, özerk yapıları yok sayılmıştır.

Tarafı olduğumuz Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nda da düzenlendiği üzere; yurttaşların kamu işlerinin

yürütülmesine katılma hakkının en doğrudan kullanım alanı yerel düzeydedir.

Bu durum, demokratik bir şekilde oluşan karar organlarına ve sorumlulukları bakımından, bu sorumlulukların kullanılmasındaki olanak ve yöntemler bakımından ve bu sorumlulukların karşılanması için gerekli kaynaklar bakımından geniş bir özerkliğe sahip yerel makamların varlığını gerektirmektedir.

Buna göre;

- Yerel makamların, kanunlarla belirlenen sınırlar çerçevesinde, kamu işlerinin önemli bir bölümünü kendi sorumlulukları altında ve yerel nüfusun çıkarları doğrultusunda düzenleme ve yönetme hakkı ve imkanı bulunmalı,
- Kamu sorumlulukları yerinde ve en yakın makamlarda olmalı,
- Yerel makamların yetkileri zayıflatılmamalı veya sınırlandırılmamalı,
- Doğrudan ilgili olan tüm konulara ilişkin planlama ve karar alma süreçleri yerel makamlara danışılmalı,
- Yerel makamlara sağlanan kaynakların dayandığı mali sistemler, görevin yürütülmesi için gereken harcamalardaki gerçek artışların mümkün olduğunca izlenebilmesine olanak tanımaya yetecek ölçüde çeşitlilik arz etmeli ve esneklik taşımalıdır.

Olağanüstü Hal ve Kriz Koşulları

Siyasi iktidar görevde olduğu 16 yılı aşkın sürede; düşünce, ifade, haberleşme, toplanma, çalışma, eğitim ve sağlıklı ve güvenli bir çevrede yaşam gibi temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının ve yararlanılmasının önünde her geçen gün yeni kısıtlamalar getirilmiş; eşitsiz toplumsal yapıda ayrımcılık ve mahrumiyet giderek artmıştır.

Seçim ve referandum süreçleri ile yürürlüğe konan yeni sistemde; devlet organları arasında yetki ve görevlerin kullanılması için işbölümü ve işbirliği ortadan kaldırılmıştır. Halkın iradesi ile seçilen, tüm toplumsal kesimleri temsil eden ve yasama yetkisine sahip tek organ olan TBMM'nin yetkilerine el konularak işlevsiz hale getirilmiş; yürütme, yasama ve yargının denetiminden çıkarılmıştır.

Üyeleri yürütme tarafından belirlenen taraflı bir yüksek yargı yapılandırılmış; hiçbir organ, makam, merci veya kişinin, mahkemelere ve hâkimlere emir ve talimat veremeyeceği; genelge gönderemeyeceği; tavsiye ve telkinde bulunamayacağı şeklindeki açık Anayasa hükmüne rağmen kamuoyu önünde verilen talimatlarla yargı bağımsızlığı ortadan kaldırılmıştır.

Oysa temel hak ve özgürlüklerin güvence altına alınabilmesi için parlamentonun etkinliğinin artırılması, yargı bağımsızlığının güçlendirilmesi gerekmektedir. TBMM'nin yetkisizleştirildiği, yargının talimatla işlediği, ifade özgürlüğünün kalmadığı, basının susturulduğu, vicdanların ve ahlakın çöktüğü bu ortamda “adalet ve demokrasi” geniş toplum kesimlerinin acil ve ortak talebi haline gelmiştir.

Bu dönemde siyasi iktidar, ekonomik sürekliliği sağlamaya odaklanmış, tüm bu alanlarda yapılaşmanın önünü açacak yasal düzenlemeleri getirmiştir. Kentler ve kırsal alanlar, tabiat varlıkları, koruma alanları, ormanlar, kıyılar, milli parklar, doğal sit alanları, meralar, yaylalar ve kışlaklar; taşıdıkları doğal ve kültürel değerlerle birlikte hızla, yıkımın ve plansız yatırımların şantiyesi haline gelmiştir. Mesleki hak ve yetkiler kısıtlanıp meslek mensupları dışlanarak sağlıklı ve güvenli yapı üretim sürecinin koşulu olan nitelikli mimarlık ve planlama hizmetleri engellenmiştir. Kısa zamanda ve çok sayıda yapı üretilmesi baskısıyla kentlerimiz, deprem ve tüm diğer afetler karşısında güvencesiz hale gelmiştir.

Sermaye birikim süreçlerinin yeniden yapılandırıldığı kentsel dönüşüm uygulamalarıyla; Anayasa ile koruma altına alınan, sağlıklı ve dengeli bir çevrede

yaşam ve mülkiyet hakları yok sayılmış, doğal ve yapılı yaşam çevrelerine el konmuştur.

Geleceğin mirasını oluşturan yapılı çevre ile ülkenin tarih, kültür ve yaşam dokusunun temeli olan kamu varlıkları ile Cumhuriyet mirası kurumlar ve bu kurumların mimarlık mirası yapıları kamu yararı gözetilmeksizin sermaye sahiplerine devredilmiş, amacı dışında kullanılarak imara açılmıştır.

Tüm bu düzenleme ve uygulamalarla iktidar; kamusal ve toplumsal alanlarda siyasi hegemonya oluşturmayı, kamu idari yapısı ile kamusal hizmet alanlarını bu amaçla yeniden yapılandırmayı, sosyal yapıyı temel insan hak ve özgürlüklerine müdahalelerle kısıtlayarak değiştirmek istemiştir. Sermaye odaklı ve finans merkezli ekonomik yapılanma için tüm kentsel ve kırsal alanları sermaye üretim aracı olarak kullanmayı hedeflemiştir.

Sermaye ve finans odaklı merkezleşme politikaları kapsamında; toplumsal yaşam, çalışma hayatı, doğal ve yapılı çevre alanlarındaki düzenlemelerin temelleri 2002 yılından itibaren atılmaya başlanmıştır. 15 Temmuz “darbe girişimi” sonrası yapılan rejim değişikliği ile süreç yeni bir boyut kazanmıştır.

I. Kentsel Çelişkiler ve Toplumsal Yaşam

Tarihsel olarak kentler, son 20-30 yılda toplumsal yaşam açısından belirleyici hale gelmeye başlamıştır. Kentin yerleşik toplumlari yanında sürgünleri de vardır. Günümüzde, kentsel siyaset yerleşik olanlar ile sürgünler arasındaki ayrışmanın net olarak şekillendiği bir yapıya ulaşmıştır. Kentler sermaye birikiminin temel ihtiyaçları çerçevesinde şekillenirken; “zorla yerinden etme”, bugünün temel sorunları arasında yer almaktadır.

Kentlerin metalaştırılması ve muhafazakârlaştırma çabaları farklı kaynak ve kaygılardan beslenmekle birlikte, birbirlerine yönelik tamamlayıcılıklar yanında tutarsızlıklar da üreterek kentsel çelişki ve gerilimleri bugüne kadar görmediğimiz bir ölçüde ulaştırmış bulunuyor.

Kentsel çelişkinin ulaştığı bu dramatik durumda siyaset “biz ve öteki, dost ve düşman” gibi cepheler tanımlamak yoluyla yapılmaktadır. Bu tavır, siyaseti giderek açık hale gelen bir biçimde karşıtını yenmekle yetinmeyen ve tasfiye etmeyi hedefleyen bir etkinlik haline getirmiştir.

İktidar, bu anlayışla demokratik işleyişleri askıya alan bir olağanüstü siyaset kurgusunu ve uygulamalarını dayatmaktadır. Bu olumsuz gelişmeye eşlik eden

bir başka olumsuzluk ise kentleri şekillendiren ana kararların alınmasına ilişkin mekanizmaların merkezileştirilmesidir. Mekânın geniş ölçekli metalaştırılması, daha önceki dönemlerde kentlere ilgisi sınırlı kalmış büyük sermaye gruplarının kente olan ilgisini artırmıştır.

Bir yanda büyük şirketlerce temsil edilen sermaye, diğer yanda merkezî yönetim etrafında konumlanmış siyasal unsurlar ve kurumların kentsel rantlara ve büyük ölçekli projelere olan ilgisi, bu kesimleri söz konusu süreçlere yönelik karar mekanizmalarında belirleyici olmaya yöneltmiştir.

2013 yılında Gezi Parkı'nın korunması için başlayan daha sonra sosyal, kültürel ve demokratik haklar için süren, belki de Cumhuriyet tarihinin en büyük toplumsal muhalefet hareketlerinden biri olan Gezi Parkı Protestoları ve kent hakkı mücadeleleri sürmektedir. Bu süreçlerde polisin uyguladığı şiddet yöntemleri sonucu yaşam hakkı ve işkence yasağı ihlallerinin yanı sıra toplanma ve gösteri hakkı ihlalleri de giderek artmıştır.

Bu dönemde; sorumluluklarını yerine getirmeyen, yaşanabilir çevre hakkını engelleyen, tarihî ve doğal dokuyu tahrip eden ve kültürel değerleri yozlaştıran merkezî-yerel yönetim politikalarına ve temel insan hak ve özgürlüklerine

yaılan muhafazakâr müdahalelere karşı toplumsal muhalefet yükselmektedir. Bu talepleri bastırmak amacıyla, düşünce ve görüşlerini özgürce açıklama ve yayma hakkının engellenmesi niteliğinde yeni yasal düzenlemeler yapılmıştır.

2014 yılı sonunda İçişleri Bakanlığı'nca hazırlanan ve kamuoyunda "İç Güvenlik Reform Paketi" olarak bilinen "Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı" TBMM'ye getirilmiştir.

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Kimlik Bildirme Kanununda getirilen değişiklikler ile Valiler ve kolluk amirlerine soruşturma ve koruma tedbirleri ile ilgili geniş yetkiler tanıyan, emniyet teşkilatında kapsamlı tasfiye öngören tasarı 2015 yılı ilk aylarında yürürlüğe girmiştir. Getirilen düzenlemelerle; arama yetkisinin Cumhuriyet Savcısı'nın iradesine ihtiyaç duyulmadan kullanılmasına, polisin kendisine veya başkasına yönelik saldırı dışında silah kullanma yetkisine sahip olmasına, iletişimin tespit ve dinlenmesine ilişkin yetkili hakim onayına sunulma süresinin uzatılmasına, toplantı ve gösteri yürüyüşü haklarının kullanımının engellenmesine izin verilmiştir.

Haziran 2015 genel seçimleri ardından yaşanan siyasi krizin ardından giderek artan terör, çatışma ve şiddet ortamında toplumsal ayrışma öne çıkmış, sağlıklı ve güvenli bir çevrede barış içinde yaşama hakkı kısıtlanmıştır.

2016'da yaşanan "darbe girişimi" sonrasında da terör saldırıları ve şiddet devam etmiş, yaşanan belirsizlik ve kaos ortamı gerekçesiyle; Olağanüstü Hal ilanı ve çıkarılan kanun hükmünde kararname yoluyla yaşamın her alanında baskıcı ve otoriter uygulamalar yürürlüğe konmuştur.

2. Çalışma Hayatı ve Yabancı İstihdamı

Ülkemizde örgütlenme, çalışma, toplantı ve gösteri hak ve özgürlükleri kısıtlanmakta; çalışma hayatı, kâr ve üretimin artırılması için özelleştirme, sendikasılaştırma, taşeronlaştırma ve köleleştirme baskısıyla şekillenmektedir. Siyasi iktidarın kamu denetimini, işçi sağlığı ve iş güvenliğini yok sayan anlayışı, sermayenin azami kar hırsı ile çalışanlar aleyhine oluşturulan politikalar; güvenlikle ilgili yapılması gereken harcamaların gereksiz masraf olarak görülmesi ülkemizde bugüne kadar pek çok çalışanın hayatına mal olmuş ve olmaya devam etmektedir.

4857 sayılı İş Kanunu, 5763, 5920, 5921, 6111 sayılı Torba Yasalarda yapılan değişiklikler ve ilgili Kanun Hükmünde Kararname hükümleri; iktidarın ekonomik büyümeye odaklanan politikalarıyla biçimlenmiştir. Ulusal ve uluslararası mevzuatta "iş güvenliği ve sağlığı" ile ilgili düzenlemeler yapılmış olmasına karşın gerekli denetimlerin yapılmaması nedeniyle karşılaşılan iş kazaları toplumsal sorun haline gelmiştir. İş yerlerinin denetimi ve gözetimi devletin asli görevlerindedir.

Sosyal Güvenlik ve Çalışma Bakanlığı bu anayasal görevini 2004 yılından bu yana özel sektöre devretmek için elinden geleni yapmış, açılan davalarda verilen kararları etkisiz kılmak için sürekli yasa ve yönetmelik değişikliği gerçekleştirmiştir. Çalışma koşullarının ağır ve güvencesiz olmasının yanı sıra çalışanlar kayıt dışı istihdam edilmekte ve sömürülmektedir. İş kazaları ve meslek hastalıkları açıklanan resmî verilerin çok üstünde olup; ülkemiz iş kazalarında Avrupa ve dünyada ilk sıralardadır.

2014 yılında Cumhuriyet tarihimizin en can yakıcı iş cinayetleri Soma, Mecidiyeköy ve Ermenek felaketlerine sebep olan koşullar maden ocaklarında, şantiyelerde ve sektörlerde devam etmesine karşın; hizmet alımı, taşeronlaşma, üretim zorlaması, bilim ve teknolojiye aykırı-

rı işletme yöntemleri ve denetim yeter-sizliği giderek ağırlaştırılmış bir biçimde sürdürülmektedir.

Yaşanan felaketlere karşın; çalışma ha-yatına dair düzenlemeler içeren 6552, 6645 ve 6715 sayılı Torba Yasalar ve 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu yürürlüğe sokulmuştur. Özel sektörde ve kamuda taşeron işçi istihdamını yay-gınlaştıran alt işveren sözleşmelerini ve uygulamalarını yasallaştırarak kalıcı hale getiren; taşeron sistemini güçlendiren, işverenleri iş cinayetlerinin sorumlulu-ğundan kurtaran, işçilerin kiralınması ve köleleştirilmesinin; yabancıların ise de-netimsiz biçimde istihdam edilmesinin ve hizmet sunmasının önünü açan yasal düzenlemeler yapılmıştır.

Mayıs 2016'da kamuoyuna özel istih-dam büroları aracılığıyla, geçici iş ilişkisi kurulması ve uzaktan çalışma gibi işçi-ye esnek çalışma imkânı getiren model olarak tanıtılan Kiralık İşçi Yasası olarak bilinen 6715 sayılı Torba Yasa yürürlüğe konmuştur.

Yapılan düzenleme ile kıdem tazminatı fiilen yok edilmiş, ihbar tazminatı ve iş güvencesi kaldırılmış, emeklilik ve sağlık hakları fiilen kullanılamaz duruma geti-rilmiş, fazla mesai ve yıllık izin gibi hak-lar yok sayılmıştır. Oysa aynı yasa 2009 yılında "işçilerin emeğinin istismarına ve

insan onuruna yakışmayan durumların doğmasına, olumsuz uygulamalara ve çalışma barışının bozulmasına yol açaca-ğı" gerekçesiyle geri çekilmiştir.

Ağustos 2016'da yürürlüğe giren 6735 sayılı Uluslararası İşgücü Kanunu ise Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası antlaşmalara, uymakla yükümlü olduğu Avrupa Mesleki Yeterlilikler Direktifi'ne ve en önemlisi Anayasa ile öngörülen kanun önünde eşitlik ilkesine aykırı dü-zenlemeleri hayata geçirmiştir.

Yabancı mimar ve mühendislerin Türki-ye'de denetimsiz bir biçimde serbestçe hizmet sunmalarına akademik ve mes-leki yeterlilik ölçütleri aranmaksızın ve karşılıklılık ilkesi gözetilmeksizin olanak taniyan, haksız rekabet ortamı yaratan ve işsizliğin artmasına sebep olacak olan Uluslararası İşgücü Kanunu; niteliksiz, yetersiz ve eşitsiz mesleki hizmeti yasal-laştırmıştır.

Bu tarihten sonra ise; OHAL kapsamın-da çıkarılan KHK'lar aracılığı ile kamu-nun yeniden yapılandırılması dâhil pek çok düzenleme gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede çıkarılan düzenlemeler yo-luyla kamu kurumlarının yapıları değişti-rilmiş veya kapatılmış, çalışanları tasfiye edilmiş, yükseköğretim kurumlarının özerk yönetim yapılarında yer alan rek-törlük seçimleri kaldırılmış, basın-yayın

organları ve sivil toplum kuruluşları kapatılmıştır.

Hukuki ve kamusal denetimi devre dışı bırakan bir anlayışla yürürlüğe konan düzenlemeler ve ihraçlarla ilgili meslek kuruluşları, üniversiteler ve hatta kamu kurumları tarafından düzenlenen raporlar göz ardı edilmiştir.

Hukuk sistemimize göre idari bir işlem olan kamu görevinden ihraç; doğrudan kanun yoluyla yapılamayacak olmasına, gerekli incelemeler ve değerlendirmelere dayalı idari kararlar yapılması gerekmesine karşın kanun hükmünde kararname yoluyla binlerce kamu görevlisi milli güvenliğe karşı faaliyette bulunan gruplara üye olmak ve teröre destek vermekle suçlanarak görevlerinden ihraç edilmiştir.

2018 yılı sonunda ise; kıdem tazminatının fona devredilmesine yönelik çalışmalar gündeme taşınmış, yasal düzenlemelerin yapılması gündeme getirilmiştir.

Eylül 2018'de açıklanan Yeni Ekonomi Programı'nda ve Ekim 2018'de yayımlanan 2019 Yılı Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı'nda sosyal tarafların mutabakatıyla kıdem tazminatı reformu gerçekleştirileceği belirtilmiş ve düzenlemelerin 2019 Aralık sonuna kadar tamamlanacağı düzenlenmiştir.

Çalışanların güvencesi olan kıdem tazminatını, işveren yükümlülüğü olmaktan çıkararak fona devretmeyi öngören düzenleme kıdem tazminatının iş güvencesi işlevini ortadan kaldıracak ve güvencesizliği artıracak, otuz günlük kıdem tazminatını belirsiz hale getirecek, tazminat hesabının son ücret ve toplu sözleşme düzeniyle bağını koparacaktır.

3. Eğitim

Çocukların ve gençlerin sağlıklı ve güvenli çevrede pozitif bilim ilkelerine dayalı çağdaş eğitim ve öğrenim görme hakkını yok sayan politikalar; eğitim yapılarında kamu denetimini ve güvenlik tedbirlerini gereksiz görmekte, pek çok öğrencinin hayatına mal olmaya devam etmektedir.

Defalarca değiştirilen, akılcılıktan uzak yöntemlerle ve katılımcılığı reddeden bir anlayışla belirlenen eğitim sistemi, toplumsal değerler ve talepler dikkate alınmaksızın yeniden oluşturulmaktadır. Eğitim mekânlarının sağlıklı ve güvenli olmaması bir yana; kamusal faydayı hedef almayan, yenilikçi, çağdaş ve bilimsel, laik, demokratik ve katılımcı ilkelerden uzak piyasa odaklı bir eğitim çevresi ve kültürü oluşturulmaktadır. Mekânsal talepleri hiçe sayan bir planlama anlayışı ile tarih, kültür, doğa ve yapı çevre tahribatı eğitim sistemi yoluyla da ortaya konmaktadır.

OHAL süresince KHK'lar ile ve öncesinde farklı yöntemlerle özgür ve bilimsel eğitim için çalışan akademisyenlerin işine son veren, engelleyen ya da uzaklaştıran anlayış; yeni sistemde de yeni araçlarla demokratik olması kaçınılmaz eğitim ve öğretim ortamını ortadan kaldırmaktadır. Eğitimin niteliği düşmeye devam etmektedir.

Eğitim kamusal, bilimsel ve laik değerlerden uzaklaştırılarak niteliksizleştirilmekte; özellikle yükseköğretimde başlayan sermaye odaklı süreç, sayıları hızla artan özel eğitim kurumları ve vakıf üniversiteleri eliyle ticarileştirilmektedir.

Oysa temel insan hak ve özgürlüklerinden olan eğitim ve öğrenim hakkı; Anayasa ve taraf olunan uluslararası sözleşmelerle koruma altına alınmıştır. Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, herkesin eğitim ve öğrenim hakkından eşitçe yararlanabilmesini sağlamakla yükümlüdür. Eğitim bir ticaret alanı olmaktan çıkarılmalı, toplumsal ilerlemenin ve gelişmenin sağlanması ile yükümlü olan yükseköğretim kurumlarının özgürlükçü ve demokratik yapıları güçlendirilerek bilimsel özerklikleri güvence altına alınmalıdır.

Nitelikli mesleki hizmetlere erişimin sağlanması için; bilgi, beceri ve yetkinliklerden oluşan mimarlık eğitiminin,

çevresel bağlamdan yalıtılmaksızın, toplumla yakın ilişki içerisinde kurgulanması gereklidir. Bilimsel araştırma ve kuramın, uygulamaya dayalı bilgi ile bütünleşmesi eğitim programları içinde ağırlıklı bir yere sahip olmalıdır.

Yerinden yönetim ilkesine bağlı olarak; etkinlik alanlarındaki ihtiyaçları karşılamakla sorumlu olan yerel yönetimler; eğitim hizmetleri için gerekli tesis ve binaların yapılması, mesleki eğitim ve beceri kurslarının açılması ile görevlidirler. Yerel yönetimlerin karar alma süreçlerinde eğitim komisyonlarının kurulması ve raporlarının alınması zorunlu olduğu ilgili mevzuatla düzenlenmiştir. Bu komisyonlarda ilgili kurumların, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının, üniversitelerin ilgili bölümlerinin, sendikalar ve uzmanlaşmış sivil toplum örgütlerinin temsilcileri ile uzmanların yer alarak görüş sunması gerektiği düzenlenmiştir.

Bu çerçevede yerel yönetimler:

- Halkın eğitim ihtiyaçlarının giderilmesinde merkezî yönetime sağlayacakları destekle eğitimi daha nitelikli hale getirmeli,
- Mesleki eğitim ve beceri kursları ile toplumda yaşam boyu öğrenme ve gelişimin sürdürülmesi için çalışmalar yürütmeli,
- Okul yapılarının bakım ve onarım-

larını yaparak, nitelikli yapılı çevrede eğitim verilmesini sağlamalı,

- Bölgelerinde düşük gelir grubunda bulunanlara eğitim imkanları sunarak, eğitim ve öğrenim hakkından herkesin eşitçe yararlanmasını güvence altına almalıdırlar.

4. Sağlık

İktidarın sürekliliği ve bu sürekliliğin sağlanması için ekonomik istikrarın sürdürülebilirliği hedefiyle toplumda yaratılan sınıfların; barınma, eğitim, çalışma ve sağlıklı yaşam hakları; sermaye odaklı güçlerin desteğiyle istikrar sağlayan merkezî ve yerel yönetimlerce her dönemde sorun olarak algılanmıştır.

Finans ve sermaye odaklı politikalarla; özelleştirme ve taşeronlaştırma ile sağlık alanında yapılması gereken harcama ve düzenlemeler gereksiz masraf olarak görülmüştür.

Planlama alanında getirilen düzenlemelerle; ülke ölçeğinde bütünsel planların yerine parçalı ve bölgesel uygulamalarla kentsel ve kırsal yapılı çevrenin niteliksizleştirilmesinin önu açılmıştır. Devletin, bu planlar kapsamında sunmakla yükümlü olduğu sağlık, eğitim ve yeşil alan gibi kamusal hizmetler özelleştirilmiş, bu hizmetlere ayrılan alanlarda özel kişilerce tesisler kurulmasının ve işletilmesinin önu açılmıştır.

Ülkemizde temeli Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun raporları ile atılan sermaye ve finans odaklı yapılanma; sağlık hizmetleri alanında Kamu Özel Ortaklığı (KÖO) Modeli ile devreye sokulmuştur. Entegre sağlık kampüsü olarak başlatılan uygulamalar daha sonra şehir hastaneleri olarak ülke geneline yayılmıştır.

Siyasi iktidarın Hükümet Programları ve Eylem Planlarında sağlık hizmetlerine dair merkezî politikalar, şehir hastaneleri projelerinin tamamlanması hedefiyle şekillendirilmiştir.

İlk yasal düzenlemesi 2005 yılında 5396 sayılı Sağlık Hizmetleri Temel Kanununa Bir Ek Madde Eklenmesi Hakkında Kanunla yapılan KÖO yöntemine göre; sağlık alanında kamu hizmetlerinin özel şirketlerce verilmesi düzenlenmiş ancak bu hizmetlerin altyapısının oluşturulması için gerekli finansmanın sağlanması kamu kurumlarına bırakılmıştır.

2007 yılında 5683 sayılı Yasa ile Kamu Özel Ortaklığı Daire Başkanlığı kurulmuştur. 2011 yılında 6225 sayılı Torba Yasa ile Sağlık Bakanlığı'na bağlı hastanelerin TOKİ'ye devrine olanak sağlanmıştır. 6288 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu ile Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtırılması Hakkında Kanunda ve

Kamu İhale Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 2012 yılında KÖO ihalelerini alan şirketlere vergi muafiyeti tanınmıştır. Hemen ardından ise 6292 sayılı Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Ve Hazine Adına Orman Sınırları Dışına Çıkarılan Yerlerin Değerlendirilmesi İle Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun ile kamuoyunda 2B arazileri olarak bilinen ormanlık alanların da şirketlere tahsis edilebilmesinin önu açılmıştır.

2013 yılında 6428 sayılı Sağlık Bakanlığınca Kamu Özel İş Birliği Modeli ile Tesis Yapıtırılması, Yenilenmesi ve Hizmet Alınması ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla, ihale alacak şirketlerin yapacakları borçlanmalar için Hazine garantisini getirilmiştir. Daha sonra ise 6639 sayılı Yasa ile borçlanma için alınan kredilerde kredi veren kuruluşların bulunduğu ülke mahkemeleri yetkili kılınarak yargı devre dışı bırakılmıştır.

2014 yılında Çevresel Etki Değerlendirme Yönetmeliğinde yapılan değişiklikle, şehir hastanelerinin çevresel etki değerlendirme kapsamından çıkarılmış; ayrıca Kıyı Kanunu da 2017 yılında 7033 sayılı Yasa ile değiştirilerek dolgu alanlarında da şehir hastaneleri yapılmasının önu açılmıştır. Tüm bu düzenlemeler yoluyla; kamu denetiminde verilmesi gereken

sağlık hizmetleri ile kamuya ait yatırım alanları özel sektöre devredilmiş, toplumun bu hizmetlere erişimi engellenerek kamu kaynakları sermaye sahiplerine aktarılmıştır.

Ayrıca sağlıksız ve planlama ilkelerine aykırı yapılaşma kararları ve sermaye odaklı politikalarla; üretim mekânlarından tüketim ve hizmet mekânlarına dönüşen yapı çevrenin neden olduğu sağlık sorunları da giderek artmaktadır. Artan nüfus ve hızlı kentleşme nedeniyle su sistemleri, çevre düzeni, kanalizasyon ve atık yönetimi yetersiz kalmaktadır.

Oysa yerel yönetimlerin yetki alanlarındaki sağlık sorunlarına;

- Atık yönetimi ilkelerini belirleyen,
- Hava, su, toprak ve yeraltı kirliliklerini engelleyen önlemler içeren,
- Doğal ve yapay çevrenin doğal afetlerden etkilenmemesini sağlayan önlemler içeren,
- Hassas kentsel çevre ve toplulukları sürekli gözlem altında tutan;
- Engellilere özel hizmet sağlamayı öngören,
- Genel olarak toplumun gelişimini ve sosyal yenilenmeyi amaçlayan, kapsamlı kentsel çevre politikaları oluşturarak yaklaşımları gerektiği Türkiye'nin taraf olduğu Avrupa Kentsel Şartı'nda düzenlenmiştir.

Önemli oranda yapılı çevre sorunlarına bağlı olarak gelişen bireysel ve toplumsal sağlık sorunlarının giderilmesi; yerel yönetimlerin görevidir. Kent yaşamını yönlendiren planların kentsel sağlığa yönelik alt ve üst yapı programlarına yer vermesi gereklidir.

5. Ulaşım

Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun 2009 yılındaki Dünya Ekonomik Görünümü raporu, ardından temelini 9. Kalkınma Planı'nın oluşturduğu Ülke Ortaklık Stratejisi çerçevesinde; makroekonomik istikrar programı kapsamındaki büyüme odaklı projelerin finanse edilmesi için öngörülen değişiklikler iktidar tarafından hayata geçirilmeye başlanmıştır.

Büyüme odaklı projeler kapsamında ilk detaylı açıklamalar ise 2011'de ulaşım alanında yapılmış; bu alandaki kamusal politikalar Hükümet Program ve Eylem Planlarında yer alan özelleştirme uygulamaları ve büyük projelerle şekillendirilmiştir. Deniz, hava ve karada ulaşım alanında verilen kamu hizmetlerinin yeniden yapılandırılarak serbestleştirilmesi benimsenmiştir.

Kanal İstanbul Projesi 2011 yılında kamuoyuna sunulmuş; Kuzey Marmara Otoyolu ve 3. Köprü, 3. Havalimanı, İstanbul İzmir Otoyolu ve İzmit Körfez

Geçişi, Ordu-Giresun Havalimanı gibi birçok projenin, çevreye olan etkileri değerlendirilmeden uygulanması için çalışmalar başlatılmıştır.

2011 Genel Seçimlerinin ardından proje ve uygulamaların hızla hayata geçirilebilmesi için; proje alanlarındaki doğal çevrenin kamusal niteliklerinin kaldırılabilmesinin ve amaçları dışında kullanılabilmelerinin, yapılaşma alanlarına dönüştürülmelerinin önu açılmış; kamu-özel ortaklığı ile yürütülecek projeler için özel şirketlerin borçlarına karşılık Hazine garantisi sağlanmıştır.

2004 yılından bugüne, yerel ve genel seçim dönemlerinde; yolcu taşıma kapasiteleri ve yoğunlukları değerlendirilmemiş, gerekli personel eğitimleri, donanımları ve sinyalizasyon sistemleri tamamlanmamış hatlar açılarak; hava ve deniz taşımacılığında olduğu gibi demiryolları kamu hizmetleri de siyasi propaganda aracı haline getirilmiştir.

2013 yılında yürürlüğe giren 6461 sayılı Türkiye Demiryolu Ulaştırmasının Serbestleştirilmesi Hakkında Kanunla; önceki yıllarda başlatılan personel azaltma uygulamalarına ek olarak altyapı, yolcu ve yük taşımacılığı hizmetleri ayrıştırılmış; demiryollarının yenileme ve bakım-onarım hizmetlerinde kamu adına denetim sorumlulukları özel sektöre

devredilmiştir. Tüm bu düzenlemelerle demiryolları işletmelerinin yapısı değiştirilerek birimler arası işbirliği; kurumsal birikim ve deneyime dayalı bilgi aktarımı ortadan kaldırılmıştır. Toplum güvenliğini yok sayan anlayış ve uygulamalar ise, pek çok kazaya neden olmuş, kamu adına denetimi yapılamayan ulaşım hizmetleri güvencesizleştirilmiştir.

2013'te yayımlanan Onuncu Kalkınma Planı ile 2023 yılına kadar hızlı ve kapsamlı büyüme hedeflerini gerçekleştirmek üzere dönüşüm, planlama, bölgesel gelişme alanlarında politikalar açıklanmıştır. Özellikle İstanbul'un, sanayi kenti kimliğinden ayrılarak finans ve hizmet kenti yapılanmasına kavuşması için, Kanal İstanbul, Yeni İstanbul, 3. Havalimanı, 3. Köprü gibi büyüme odaklı yatırım projeleri gündeme getirilmiştir.

2016 yılında 3194 sayılı İmar Kanunu, 4342 sayılı Mera Kanunu, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun dahil olmak üzere pek çok Kanunda değişiklik getiren 6704 sayılı Torba Yasa ile Kanal İstanbul olarak projesinin yasal altyapısı oluşturulmuştur.

Bir "Çevre Felaketi" niteliğindeki "Kanal İstanbul Projesi, 64. Hükümet 2016 Yılı Eylem Planı'nda yer almış ve proje-

nin yapılabilmesi ve önünün açılabilmesi için "Torba Yasa" marifetiyle mevzuat düzenlemeleri gerçekleştirilmiştir.

Ülkenin ve kentlerin ulaşım sorunlarını çözmeye yönelik olmayan, toplum yararı yerine; otomobil lobilerinin, arsa spekülâtorlerinin, iktidara yakın şirketlerin ve arazi rantından beslenenlerin çıkarları doğrultusunda alınan ulaşım yatırım kararlarının terk edilmesi şarttır.

Nitekim, Avrupa Kentsel Şartı, kentlerin ve kasabaların düzgün bir şekilde işlemesi ve çevresel açıdan sağlıklı bir kentsel gelişmenin temellerinden birinin ulaşım olduğunu vurgulamakta; hava ve gürültü kirliliği, güvenlik, mekânın işgalci alt yapıyla parçalanması, kentsel peyzajın bozulması gibi sorunlara yaratan ulaşım biçimleri yerine sürdürülebilir ulaşım politikalarını teşvik etmektedir. Mimarlar Odası olarak kentsel ulaşım sorunlarının çözümlenmesi için şunlar gereklidir:

- Ulaşımında esas olan erişilebilirliğin sağlanması,
- Ulaşım taleplerini artıran çok merkezli yerleşme ve arazi kullanımı kararlarıyla şekillenen kentleşme politikalarının terk edilmesi,
- Doğru altyapı planları ile toplu taşıma sistemlerinin geliştirilmesi ve yaya öncelikli ulaşım ağlarının kurulması,

- Ulaştırma politikaları motorlu taşıtlar yerine çevre ve insan odaklı oluşturulması.

6. Yapılı, Doğal ve Kültürel Çevre

2002 yılı Kasım ayında kurulan 58. Hükümet ile başlayan siyasi iktidar, var olan kentsel düzen içinde egemen sermaye sınıfları ile işbirliği yoluyla ekonomik sürekliliği sağlamaya odaklanmış, tüm alanlarda yapılaşmanın önünü açacak yasal düzenlemeler getirmiştir.

Nükleer santraller, köprüler ve otoyollar, havaalanları, hidroelektrik santraller, kanallar gibi birçok projenin çevreye olan etkilerinin değerlendirilmeden uygulanmasının önü açılmıştır.

Tarım alanları yapılaşmaya açılmakta, verimli araziler yetersiz tarım politikaları nedeniyle toprak ve üretim kaybına uğramakta, madencilik faaliyetleri ve afet riski gibi gerekçelerle yeşil alanlar, milli parklar ve ormanlık araziler rezerv alanı ilan edilmektedir. Kıyılarımız da Çevre Düzeni Planları ile yapılaşmaya açılmakta; bu yolla yatırım ve çekim merkezi haline getirilmeye çalışılmaktadır.

2016 yılında kanunlaşan 6704 sayılı Torba Kanun, 6719 sayılı Torba Kanun ve Eylem Planlarında yer verilen tabiatı ve biyolojik çeşitliliği korumaya dair yasal düzenlemeler; doğal ve yapılı çevre

üzerinden sağlanacak gelirlerin artırılması için, yakın gelecekte kentsel ve kırsal alanlarda yaşanacak çevre tahribatının boyutlarını tarif etmiştir.

6704 sayılı Torba Yasa ile Kanal İstanbul projesinin yasal altyapısı oluşturulmuştur. Yer altı su kaynaklarının kurutulması, bölgenin su akıntılarında yarattığı debi değişimi ile iklimsel değişime yol açması, deniz canlılarının ve kuşların göç yollarını değiştirmesi, yaklaşık üç yüzü endemik olmak üzere iki bin bitki türünün yaşam alanı olan kıyı kumullarını, fundalıkları, sulak alanları ve ormanları yok etmesi söz konusu düzenlemeler yapılmıştır.

Yasa yoluyla projenin önünde engel olan; mera, yaylak, kışlak, otlak ve çayırın verimliliklerini artırarak kullanımlarının sürdürülmesini ve bu alanların korunmasını amaçlayan Kanun değiştirilmiştir. Bu değişikliklerle, proje alanındaki doğal çevrenin kamusal niteliklerinin kaldırılabilmesinin ve amaçları dışında kullanılabilmesinin, yapılaşma alanlarına dönüştürülmelerinin önü açılmıştır. Tüm bu düzenlemeler hazırlanırken Türkiye, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi'nin 21. Taraflar Konferansı'nda kabul ettiği Paris Anlaşması'nı 22 Nisan 2016 tarihinde imzalamıştır. Ancak, Paris Anlaşması ile çevreci ve yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş

konusunda sorumluluk alınmıştır. Aynı günlerde TBMM'ye; Mersin ve Sinop'ta yapılması planlanan tesislerle nükleer enerji üretimini sağlamak üzere kıyı ve sahillere, askeri arazilere, yasak bölgelere ve zeytinlik sahalara tesis kurulmasının önündeki engelleri kaldıran 6719 sayılı Torba Kanun çıkarılmıştır.

Siyasi iktidar göreve geldikten sonra 2003 yılından itibaren altı kez TBMM gündemine getirilen ve

- Korumadan çok kullanıma yönelik düzenlemeler içeren,
- Doğal sit statüsünü ortadan kaldıran,
- Korunan alanların yeniden değerlendirilerek koruma statülerinin kaldırılmasını öngören,
- Yatırım amaçlı doğal alan tahribatının önünü üstün kamu yararı gerekçesiyle açan,
- Halkın karar alma aşamalarından uzaklaştırıldığı,
- Korunan alanlarda işletme yetki devrine ve turizm teşviklerine izin veren,
- Koruma alanlarıyla ilgili karar süreçlerini merkezileştiren

“Tabiatı ve Biyolojik Çeşitliliği Koruma Kanun Tasarısı” hayata geçirilmesi Anayasal yükümlülöklere ve uluslararası sözleşmelere rağmen; yürütme organının eylem planlarına alınmış ve son olarak Mayıs 2017’de yeniden gündeme

getirilmiştir. Enerji, madencilik, yapılaşma ve turizm ve benzeri projelerin önünde engel olan “sit alanı, tabiatı koruma alanı, milli park” gibi statülerin kaldırılabilmesini öngören ve 64. Hükümet 2016 Yılı Eylem Planı’nda yer alan düzenlemelerin, uygulamaya geçireceği 65. Hükümet Programı ile açıklanmıştır.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu 2011 yılında 644 sayılı KHK ile değiştirilmiş, koruma kurumu iki ayrı bakanlık yetkisine bölünmüş, koruma alanı iki parçalı bir yapıya dönüştürülmüş, Kültür Varlıkları Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkisinde kalmış, Doğal Sit Alanları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na devredilmiştir.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulları da ayrıştırılarak, Kültür Varlıklarını Koruma Kurulları, Tabiat Varlıklarını Koruma Komisyonları olarak yapılandırılmıştır. 2012 yılında Korunan Alanların Tespit Tescil ve Onayına ilişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik yayınlanmıştır. Doğal Sit Alanlarına dair koruma mevzuatı ve önceki yıllarda alınmış koruma kararları bu parçalı yapıya göre yeniden parça parça düzenlenmeye başlanmıştır.

Kanun değişikliğinin hemen ardından 2015 yılından itibaren, Tabiat Varlıkları ile ilgili ülke düzeyinde Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma

Merkez Komisyonunca, doğal sit alanlarına yönelik olarak nitelik ve sınırlarına ilişkin yeniden bir irdeleme çalışması başlatılmış “doğal sit alanı” kavramı geliştirilmiştir.

I. II. ve III. Derece Doğal Sit Alanı tanımları yerine; kesin korunacak hassas alanlar, nitelikli doğal koruma alanları ve sürdürülebilir koruma ve kontrollü kullanım alanı tanımları getirilerek doğal sit alanlarında bir anlamda kullanıma-yapılaşmaya yol açabilecek düzenlemelere olanak sağlanmıştır. Böylelikle iktidarın eylem planlarında gerçekleştirilmesi hedeflenen düzenlemeler yürürlüğe konmuştur.

Değerlendirme çalışmaları sonunda; özellikle kıyılarda, koruma kararı bulunan ve sınırları belli olan binlerce hektar evrensel değerdeki Doğal Sit alanı, sınırlarının daraltılması ve statülerinin değiştirilmesi sonunda özelliklerini kaybetme riski ve yok olma süreci ile karşı karşıya kalabilecektir. Bu çerçevede; yaşanabilir çevre hakkını engelleyen, tarihî ve doğal dokuyu tahrip eden ve kültürel değerleri yozlaştıran yönetim politikalarının şekillendirdiği denetimsiz yapıları içeren şehircilik bilimine ve kamu yararına aykırı düzenlemeler iptal edilmelidir.

Tarihsel, kültürel ve doğal değerlerin korunması, kent ve planlama politika-

larının kamu yararına geliştirilmesi için gerekli yasaların çıkarılması ve önlemler alınması merkezî ve yerel yönetimlerin asli görevlerindedir.

Avrupa Kentsel Şartı, doğal çevrenin korunması ve kamu yararına değerlendirilmesi için yerel yönetimlerin görev ve sorumluluklarına değinmiştir:

- Sürdürülebilir kalkınma ilkesi kapsamında yerel yönetimler, sınırlı kaynakları (enerji, su, hava, toprak, hammadde, besin) idareli kullanmakta hassas davranmak ve aynı zamanda kendi sınırları içinde oluşan evsel ve tehlikeli atıkları, başka alanlara taşıyarak, gelecek kuşaklara miras bırakmak yerine, gerekli önlemleri almakla yükümlüdürler.
- Geçici, kısa dönemli önlemler, örneğin, katı ve sıvı atıkların göl ve nehirlere boşaltılması, atıkların yakılması veya geri dönüştürülmesi gibi yaklaşımlar; yerini, temiz teknoloji kullanımı, düzgün trafik kontrol sistemleri, alternatif yakıt kullanımı ve benzeri önlemlerle atığın kaynağında azaltılması metotlarına bırakmalıdır.
- Yeşil alanlar, doğanın korunması ve peyzaj planlaması; yörenin hava kalitesi ve iklimine katkıda bulunan temel faktörlerdir.
- Kent ve kasabaların doğal kaynaklarını sakınmak, biyolojik çeşitliliklerini korumak ve zenginleştirmek

kamu değerlerini herkes için erişilebilir kılmak ve enerji etkinliğini arttırmak temel politika olmalıdır,

- Yerel kaynakların analizi ile doğanın korunması için; öncelikli alanlar oluşturulmalı, açık alanların yeşillendirilmesi teşvik edilmeli, doğal, tarihi ve yerel karakteristiklerinin korunup yansıtılmasına özen gösterilmelidir.

Doğal kaynakların bugünkü yoğunlukta ve sorumsuzca tüketilmesi halinde giderek azalacağı ve yok olacağını toplumun tüm katmanlarınca öğrenilmesi ve benimsemesi halinde çözümler üretilebilecek olup bu konuda yerel yönetimlerin sorumluluk alması zorunludur. Yatırım projelerine dair çevresel etki değerlendirmelerinin tüm girdileri ve sonuçlarıyla değerlendirilmesi; doğal değerler / kentsel gelişme arasında dengeli bir politika oluşturulması gerekmektedir.

Kentsel ve kırsal alanlarda yapılı çevre üretiminde;

- İklim değişikliği ve küresel ısınma dikkate alınmalı,
- Planlama, mimarlık ve mühendislik hizmetleri çevreye duyarlı olarak sunulmalı,
- Ekolojik mimarlık, ekolojik planlama, çevre dostu yapı gibi kavramlar uygulamada etkin olarak yer almalı,
- Yapıların çevreye olan etkilerinin

değerlendirilmesi ve denetlenmesi süreçlerinin, yerel yönetimlerin eşgüdümü ve denetiminde meslek odalarınca etkin olarak işletilmektedir.

Avrupa Kentsel Şartı'nın, kültürel mirasın korunması ve değerlendirilmesi alanında;

- Tarihî yapıları koruma yöntemleri ile yeni yapıların özenle bir araya getirilmesi ve tasarımlarda mimari yeniliklerin teşvik edilmesi,
- Koruma ve onarımı (restorasyon) bir planlama hedefi olarak kabul edilmesi,
- Restorasyon uygulamaları ile yapılarda çağdaş, yaşanabilir bir ortam sunulmasını önermektedir.

7. Kentsel Hizmetler

Anayasanın 127. maddesi ile yerel yönetimlerin il, belediye veya köy halkının ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere seçilerek oluşturulan kamu tüzelkişileri olduğu; görev ve yetkilerinin yerinden yönetim ilkesine uygun olarak belirleneceği düzenlenmiştir.

Toplum yararının korunması, yerel ihtiyaçların gereği gibi karşılanması ve kamu hizmetlerinin verilmesi merkezî ve yerel yönetimlerin ortak sorumlulukları arasında sayılmıştır.

Bu çerçevede; imar, koruma, ulaşım, kentsel altyapı, çevre düzeni, sağlık, eğitim, spor, kültür ve sanat alanlarında sunulacak hizmetler yerel yönetimlerin görev ve yetkileri alanları içindedir.

2004 yılından bugüne getirilen yasal düzenlemelerle yerel yönetimlerde belediyelerin ölçek ve sınırları genişletilerek yönetim şekilleri değiştirilmiştir. İsrafın önlenmesi, hizmetin hızlandırılması, ölçek ekonomisine geçilmesi, kaçak yapılaşmanın önlenmesi, küçük yerel yönetimlerin mali sıkıntılar nedeniyle hizmetleri etkin verimli ve ekonomik bir şekilde sunamamaları, parçalı idari yönetim nedeniyle yetersiz sunulan hizmetler gibi gerekçelerle yeni düzenlemeler yapılmıştır. Ancak, bu değişiklikler; sıralanan gerekçelere çözüm getirmediği gibi, farklı nitelikte kendine özgü sorunlar taşıyan yerleşim yerlerinin ihtiyaç duydukları hizmetlere erişimini de kısıtlamıştır.

Merkezîleşen yönetim biçimiyle yakınlık ve yerinden yönetim ilkesinden uzaklaşmış; etkinlik alanı genişleyen yerel yönetimlerin görev ve yetkileri kapsamındaki kamu hizmetlerini sunmaları zorlaştırılmıştır.

Bu hizmetlerin yerine getirilmesi sürecinde, önceliklerin belirlenmesinde kamusal yararı ön planda tutmak; çağdaş

tekniklerin kullanıldığı kalıcı altyapı elemanlarını yeğlemek; özetle iyi bir yaşam kalitesine sahip olan, uyumlu, katılımcı, dışlayıcı olmayan bir kentli yaratmayı hedef almak kentsel hizmet politikalarının temeli olmalıdır. Kentsel hizmetlerin kalitesi, toplumun etkin katılım ve denetim işlevinin geliştirilmesiyle artırılacaktır.

III. KENTLEŞME, PLANLAMA VE MİMARLIK

Kapitalizmin dünya ölçüsünde yaşadığı krizlere çözüm bulabilmek adına tüm dünyada kendisini yeniden yapılandırdığı küreselleşme döneminde kentler, küresel ekonominin en kârlı alanlarından birisi olan servis sektörünün mekânları haline getirilmiş ve bu hizmetlerin sunumuna insan ve sermaye çekmek üzere kentlerin bütün olanaklarının seferber edilmesi öngörülmüştür.

Ülkemizde ve dünyada kentler, üretimin örgütlendiği mekânlardan tüketimin örgütlendiği mekânlara dönüştürülmüş ve küresel sermayenin kentsel alanlara girmesinin yarattığı dinamiklere uygun olarak finansa, iletişime ve ulaşımaya ilişkin altyapının geliştirilmesine, lüks barınma, konaklama ve eğlence tesislerinin kurulmasına öncelik verilmiştir.

2002 yılı Kasım ayında kurulan 58. Hükümet ile başlayan ve 2010 yılı referandum sürecinde de 60. Hükümet ile devam eden siyasi iktidar, var olan kentsel düzen içinde egemen sermaye sınıfları ile işbirliği yoluyla ekonomik sürekliliği sağlamaya odaklanmıştır.

Uluslararası finans kuruluşları; sermaye akışı önündeki tüm engellerin kaldırılarak ülkeler ve bölgeler arasında ticaret serbestliği sağlanmasını hedeflemektedir. Çok Taraflı Yatırım Anlaşması ve Uluslararası Tahkim ve Dünya Bankası raporları; finans ve sermaye odaklı yapılaşmanın sağlanabilmesi için öneriler getiren raporlar yayınlamaktadırlar. Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu'nun 2009 yılındaki Dünya Ekonomik Görünümü raporu, ardından 9. Kalkınma Planı'na bağlı olarak Dünya Bankası ile Türkiye arasında Ülke Ortaklık Stratejisi belgesi oluşturulmuştur. Bu çerçevede, Türkiye'nin sermaye ve finans odaklı yapılanması için makroekonomik istikrar programının devamı, büyüme odaklı projelerin finanse edilmesi için öngörülen değişiklikler yürütmeyi üstlenen siyasi iktidar tarafından hayata geçirilmeye başlanmıştır; ekonomik dışa bağımlılık artmaya başlamıştır.

Bu dönemde ayrıca, uluslararası finans kuruluşlarının finans ve sermaye odaklı yapılaşmanın sağlanabilmesi için rapor-

larında plan ve planlama politikalarının terk edilmesini öneren politikaların önünde engel olarak görülen toplumun nitelikli kamu hizmetlerine erişiminin sağlanması ve bu hizmetlerin kamu yararına yürütülmesi için çalışmalarını sürdüren meslek örgütlerinin yapıları da incelemeye alınmıştır.

2002 yılında kurulan 58. Hükümet'ten 2010 Anayasa Değişikliği Halkoylamasına kadar üç kez yürütme görevini üstlenerek 60. Hükümeti kuran siyasi iktidar, ilk görev tarihinden 12 Eylül 2010 tarihinde yapılan halkoylamasına kadar 1241 kanun yayınlamıştır. Yapılı, doğal ve kültürel çevreden, yabancıların vatandaşlık haklarına ve istihdamına; çalışma hayatından, işçi sağlığı ve güvenliğine; sosyal güvenceden, toplumsal yaşam ve güvenliğe, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının yapılarından; sivil toplum kuruluşlarına, yükseköğretim kurumlarından, kamu kurumlarının yapılarına pek çok düzenleme getirmiştir.

Bu sürede; mesleki hizmetlere ve kentsel, kırsal alanların sermayeye açılmasına yönelik pek çok düzenlemenin temelleri atılmıştır. Bütün bu düzenlemeler; mesleki hakların kısıtlanması yoluyla, uzmanların sunduğu nitelikli mimarlık, mühendislik ve planlama hizmetlerinin de topluma ulaşmasını ve meslek mensuplarının yetkinliklerinin güvencesi olan

meslek kuruluşlarının ve kamu kurumlarının topluma karşı sorumluluklarını yerine getirmesini engelleyecek koşulları oluşturmayı hedeflemiştir. Mimarlık, mühendislik ve planlama hizmetlerini tasarım, uygulama, yönetim ve denetim boyutuyla merkezî politikaların bileşeni haline getirmek üzere altlık oluşturmuştur.

2010 yılında gerçekleştirilen anayasa değişikliği halkoylamasının ve ardından yapılan genel seçimleri ile bahsi geçen tüm düzenlemelerin, sermaye yapılanmasını güçlendirmek üzere uygulamaya konduğu ve geliştirildiği görülmüştür. Dünya Bankası raporları ile Türkiye'nin sermaye ve finans odaklı yapılanması için öngörülen değişiklikler hayata geçirilmiş; 12 Haziran 2011 Genel Seçimleri ardından hız kazanmış ve dönüşüm için gerekli uygulamalar başlamıştır.

Özellikle İstanbul'un, sanayi kenti kimliğinden ayrılarak finans ve hizmet kenti yapılanmasına kavuşması için, büyüme odaklı yatırım projeleri gündeme getirilmiştir. Temmuz 2013'te yayımlanan 10. Kalkınma Planı ile hızlı ve kapsamlı büyüme ile Türkiye'nin 2023 yılına kadar dünyanın en büyük on ekonomisi arasında girme hedefini gerçekleştirmek üzere dönüşüm, planlama, bölgesel gelişme alanlarında politikalar açıklanmıştır. Bu dönüşüm, iktidarın ekonomik istikrar

söylemleriyle tüm doğal alanlarda yapılaşmanın önünü açmaya odaklanmış, ülkemizin tamamında, kentsel ve kırsal alanları, tabiat varlıkları, bütün koruma alanları, ormanlar, kıyılar, milli parklar, doğal sit alanları, meralar, yaylalar, kışlaklar ve benzeri tüm çevre rant alanları olarak belirlemiştir.

Sanayi ve tarımsal üretimle şekillenen kentlerimiz bu kimliklerinden ayrılarak finans ve hizmet kenti kimliğine bürünmeye başlamış, tüketim odaklı kentsel mekânların inşasında kamusal yararı gözetilen hukuksal denetimler devre dışı bırakılarak, yatırım amaçlı rant odaklarına dönüştürülmüştür.

Kamuoyunda "torba yasa" olarak bilinen kanun taslakları yoluyla, 24. Yasama Döneminden olağanüstü hal sürecine pek çok kanun ve mevzuat değiştirilmiş; kentsel alanların metalaştırılarak sermayeye dönüştürülmesi önünde engel olarak görülen kanunlar birbirleriyle çelişecek şekilde yeniden düzenlenmiştir.

2002 ile 2010 yılları arasında yasal yapıyı hazırlanan alanlar, 2011'den itibaren hayata geçirilmeye başlanmış, 21 Temmuz 2016 Olağanüstü Hal sürecine kadar yasama ve yürütme organları çalışmalarıyla düzenlenmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın görev ve yetkilerinin düzenlenmesi görüntüsü altında,

söz konusu kanunlarla değişik kamu kurum ve kuruluşlarına verilen görev ve yetkiler Bakanlığın uhdesinde merkezleştirilmiş, bu kurumlar hukuki olarak varlıklarını sürdürse de eylemsel olarak işlevlerini yitirmiştir.

Bu tasarı ve tekliflerle; madencilik, imar ve iskân, kamu ihaleleri, yerel yönetimler, kültür ve tabiat varlıkları, ormanlık alanlar, meralar, milli parklar, çevre, yer altı su kaynakları, özelleştirme, toplu konut, afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi, mesleki yeterlilik, yükseköğretim, iş sağlığı ve güvenliği ve çalışma hayatı alanlarında değişiklikler getirilmiştir olup;

- İmar ve çevre alanında yürürlükte bulunan tüm yasaları “uygulanmayacak mevzuat” kılarak, ülkedeki hemen tüm yeni yapılaşma ve kentsel dönüşüm uygulamalarına ait temel kararları Başbakanlık-TOKİ İdare-si’ne bağlanmış; böylece yerel yönetimler, ilgili kurumlar ve toplum katılımı devre dışı bırakılmıştır.
- Kentsel dönüşüm projeleri uygulamalarında bilim çevreleri ve meslek uzmanlarının görüşleri devre dışı bırakılmıştır.
- Kamuya ait doğal sit alanları Kültür ve Turizm Bakanlığı devre dışı bırakılarak yapılaşmaya açılmıştır.
- Kamu hizmetlerinde verimlilik gereğiyle yerel yönetimlerin yetki-

leri merkezde toplanmış, yerinden yönetim ilkesi gasp edilmiştir.

- Kültür varlıklarının rölöve, restorasyon, restitüsyon projeleri, sokak sağlıklılaştırma, çevre düzenleme projeleri ve bunların uygulamaları ile değerlendirme, muhafaza, nakil işleri ve kazı çalışmaları, işleri uzman olmayan kişilerin sorumluluğuna bırakılmıştır.
- Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği’nin kamu yararını gözetmek temel ilkesiyle yürüttüğü çalışmaların bir parçası olan denetim yetkileri kısıtlanmış, mesleki haklar yok sayılmıştır.
- Doğal alanların yapılaşması amacıyla; büyük projeler Çevresel Etki Değerlendirme sürecinden muaf tutulmuştur.
- İmar planları ile kamusal alan ve afet toplanma bölgesi olarak belirlenen alanlara yüksek yoğunluklu yapılaşma getirilmesinin önü açılmıştır.
- Kamu denetimi yapılmasının gerekli olduğu iş alanlarında özelleştirme, sendikasızlaştırma ve taşeronlaştırma yapılmıştır.

64. Hükümet 2016 Yılı Eylem Planı’nda Ekonomi, Finans ve Ticaret alanında gerçekleştirilecek reformların yapılabilmesi için gerekli mevzuat düzenlemeleri Torba Yasa ile getirilmiş ve pek çok projenin önü açılmıştır. 2016 yılı Hazi-

ran ayında; daha sonra ayrılarak 6741 ve 6745 sayılı Torba Yasalar olarak yürürlüğe girecek, Varlık Fonu kurulması ile Yatırımların Proje bazında desteklenmesine yönelik düzenlemeler içeren kanun tasarısının Meclis'e gönderilmesi Bakanlar Kurulu'nca kararlaştırılmıştır.

21 Temmuz 2016 tarihinde ülke genelinde Olağanüstü Hal ilan edilmesinin hemen öncesinde ise Uluslararası İşgücü Kanun Tasarısı Mecliste görüşülmeye başlanmış; akademik ve mesleki yeterliliği kanıtlanmayan ve denetlenemeyen diğer ülke vatandaşı mimar, mühendis ve şehir plancılarının beyanları doğrultusunda ülkemizde çalışma izni olarak hizmet sunmalarının önü açılmıştır.

21 Temmuz 2016 tarihinde ülke genelinde ilan edilen OHAL; kanun hükmünde kararname yoluyla; toplumsal ve sosyo-kültürel yapıya dair düzenlemeler yapılmıştır. Bu tarih, kentsel ve kırsal alanları, tabiat varlıklarını, koruma alanlarını, ormanları, kıyıları, milli parkları, doğal sit alanlarını, meraları, yaylaları ve kışlakları yapılaşmaya açarak metalaştıracak, sermayeye tahsisinin önünü açacak pek çok düzenlemenin yapıldığı sürecin başlangıcı olmuştur.

Haziran 2016'da 65. Hükümetin kuruluşunun hemen ardından yeni Bakanlar Kurulu; daha sonra 6741 ve 6745 sayılı

Torba Yasalar olarak ayrı ayrı yayınlanacak olan kanun tasarısını Meclis'e gönderme kararı almıştır.

İlk düzenlendiği şekli Meclis komisyonunda değiştirilen tasarı ikiye ayrılmış, Varlık Fonu kurulması ve yatırımların desteklenmesi ayrı torba yasalar halinde düzenlenerek Meclis Genel Kurulu'na iletilmiştir. Her ikisi de 2016 yılı Ağustos ayında kabul edilerek kanunlaşan 6741 ve 6745 sayılı Torba Yasalar, Ağustos ayı sonu ve Eylül ayı başında yürürlüğe girmiştir.

6741 sayılı Türkiye Varlık Fonu Yönetimi Anonim Şirketinin Kurulması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Torba Yasa ile 2 Kanunda değişiklik yapılmış;

- 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu,
- 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun

ve kamu varlıklarının sermayeye devir aracı olan Varlık Fonu kurulmuştur. Hükümet Programında yer verilmiş olan; kamu kurum ve kuruluşlarına ait tesislerin ekonomiye kazandırılması, yatırımlarda bürokrasinin azaltılması, kamu taşınmazlarının ve hazine arazilerinin yatırımcılara tahsisi için mevzuat düzenlemesi hedeflerini gerçekleştirmek üzere kurulan fonun işletilebilmesi için

hazırlıklar ve ikincil mevzuat düzenlemeleri başlatılmıştır.

6745 sayılı Yatırımların Proje Bazında Desteklenmesi ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Torba Yasa ile 36 kanun ve 3 kanun hükmünde kararneme değiştirilmiştir. Finans ve ekonomi odaklı Hükümet programı çerçevesinde hazırlanmış olan Kanunun getirdiği en kapsamlı düzenleme kamuoyunda 80. madde olarak bilinen düzenleme olmuştur. Bu madde ile yatırımların sürdürülmesi amacıyla sermaye sahiplerine hazine arazilerinin bedelsiz tahsisi, vergi muafiyeti, sosyal güvenlik ve sigorta primlerinde kolaylık, idari izin, ruhsat ve ÇED raporlarının uygulanmaması gibi teşvikler getirilmiştir. Bu madde ile şirketlere getirilen teşvik ve muafiyetlere ek olarak; mevzuatta yer alan idari işlemlerin, kısıtlayıcı hükümlerin devreden çıkartılmasına hatta yasal ve idari süreçlerde düzenleme yapabilmesine dair Bakanlar Kurulu'na yetki verilmiştir.

I. Kentsel Dönüşüm, Afetler ve Kent Hakkı

Neoliberalizmin tüm dünyada öncelikli kıldığı özelleştirme, yarışma, girişimcilik, verimlilik, performans gibi kavramlarla savunulan uygulamalarla; merkezî ve yerel yönetimler küresel kapitalizmin doğrudan iktidar aracına dönüşmüştür.

Sermaye birikimi, kent toprakları üzerinden kamuya veya özel kişilere ait mülklere el koyma ve yerinden etme yoluyla sağlanmıştır. Yeni yatırım alanları olarak önem kazanan kentsel alanlar, el koyma yoluyla kent toprakları üzerinden emlak rantı sağlanmasının kaynağı olmuştur.

El konularak dönüştürülen alanlarda yaşayanlar ise, kentin çeperlerine gitmeye zorlanarak toplumsal yaşamdan dışlanmıştır. Mimarlık ve planlama bu süreçte; farklı ekonomik, sosyal, kültürel, etnik ve dini kökenlerden gelen bu kesimlerin kent yaşamındaki görünürlüklerinin azaltılmasının aracı haline gelmiştir.

2004 yılında yayımlanan 5104 sayılı Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi Kanunu, 2005 yılında yayımlanan 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun ve hemen ardından yayınlanan 5393 sayılı Belediye Kanunu ile siyasi iktidarın ilk yıllarında kentsel dönüşüm ve yenileme projeleri uygulanmaya başlanmıştır. Ancak yenileme ve koruma amacından sapan, hak ihlalleri nedeniyle hakkında hukuki süreçler başlatılan uygulamalar yeterince yaygınlaştırılmamış, inşaat sektöründe hedeflenen “rant” sağlanamamıştır.

31 Aralık 2012 tarihinde yayımlanan 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ile kentsel alanlarda, uygulamaların önünde engel olarak görülen anayasal hakları yok sayan, tüm alanlarda yapılaşmanın önünü açan düzenlemeler getirilmiştir. Aradan geçen dört yılın ardından hukuki süreçler başlatılan Kanun maddelerine dair Anayasa Mahkemesi'nce verilen iptal kararları, dönüşüm projeleri yoluyla yapılan rant paylaşımının artırılarak sürdürülmesi, uygulamalar sırasında yaşanan sorunların yasal düzenlemeler yoluyla aşılması hedefleriyle; 2016 yılı Nisan ayında 6704 sayılı Torba Kanun ile İmar Kanunu ve Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunda yeni düzenlemeler getirilmiştir.

64. Hükümet Programı ve 2016 Yılı Eylem Planında yer alan hedeflerin gerçekleştirilmesi gerekçesiyle çıkarılan bu Torba Kanun ile 3194 sayılı İmar Kanunu, 4342 sayılı Mera Kanunu, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun dâhil olmak üzere pek çok kanunda değişiklik getirilmiştir. Bu değişikliklerin önemli bir bölümü yatırım projelerinin yasal altyapısını oluşturmaya odaklanmıştır.

6704 sayılı Torba Kanun ile 3194 sayılı İmar Kanunu'na eklenen geçici madde ile;

- 6306 sayılı Kanun gereği “riskli alan”,
- 5393 sayılı Belediye Kanunu gereği “kentsel dönüşüm ve gelişim alanı”,
- 5366 sayılı Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanun gereği “yenileme alanı”,

olarak belirlenen alanlarda bulunan ve yapı ruhsatı / yapı izni bulunmayan kaçak yapılara, “dönüşüm ve yenileme uygulamalarına muvafakat verilmesi” koşuluyla geçici olarak elektrik, su ve doğalgaz hizmetlerinin verilmesine olanak sağlamıştır. Yapı sahiplerini dönüşüme teşvik etme / zorlama amacıyla getirilen bu düzenlemeyle, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun “İmar Kirliliğine Neden Olma” başlıklı 184. maddesini de yok sayılmış, işlenen suçları affedilmiştir.

Torba Kanun ile 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun, Anayasa Mahkemesi Kararı ile iptal edilen 3. maddesi 7. fıkrası; mahkeme iptal gerekçelerini yok sayan ve kararları devre dışı bırakan değişiklikler yoluyla yeniden düzenlenmiştir.

6306 sayılı Kanun 1. maddesiyle tanımlanan “afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve

güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenileme” amacı doğrultusunda yapılacak uygulamalar Kanunun “Uygulama” başlıklı ikinci bölümünde tariflenmiştir.

Dava konusu edilmiş olan 3. maddedeki düzenleme ile Kanunun 2. maddesindeki “riskli yapı” tanımı dışındaki; ekonomik ömrünü tamamlamamış, yıkılma veya ağır hasar görme riski taşımayan yapılar da Kanun hükümlerine tabi kılınmıştır. Böylece uygulamaya dair bölümde yer alan; imar kısıtlamaları, yapının tahliyesi ve yıkılması, taşınmazın kamulaştırılması gibi işlemlerin riskli olmayan yapılar da uygulanmasının önü açılmıştır.

Anayasa Mahkemesi, 2014/41 sayılı kararı ile Anayasanın 35. maddesinde tariflenen mülkiyet hakkını sınırlandıran bu düzenlemelerin kamu yararı amacı taşımasının yeterli olmadığına; Anayasanın 13. maddesinde tariflenen ölçülülük ilkesine, kamunun yararı ile bireylerin temel hakları arasında adil denge kurulması ve ölçülü olunması gerekliliğine dikkat çekmiştir. Anayasanın 13. ve 35. maddelerine aykırı olduğu için iptal edilen, 6306 sayılı Kanunun 3. maddesinin 7. fıkrası, iptal gerekçelerine konu aykırılıklar düzeltilmeksizin, yalnızca “bu yapıların riskli olmadığı gözetilerek değerlendirilmesi” koşuluyla yeniden düzenlenmiştir. Benzer şekilde, 6704

sayılı Torba Kanun ile 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun, Anayasa Mahkemesi Kararı ile iptal edilen 4. maddesi 1. fıkrası mahkeme iptal gerekçelerini yok sayan ve kararları devre dışı bırakan değişiklikler yoluyla yeniden düzenlenmiştir.

“Tasarrufların Kısıtlanması” başlıklı 4. maddenin 1. fıkrasındaki dava konusu düzenlemede; Kanun kapsamındaki proje ve uygulamalar süresince, riskli alanlarda, riskli yapıların bulunduğu taşınmazlarda ve rezerv yapı alanlarında, Bakanlığa veya TOKİ’ye veya idareye her türlü imar ve yapılaşma işlemlerinin geçici olarak durdurulması yetkisi verilmiştir.

Anayasa Mahkemesi, 2014/41 sayılı kararında “mülkiyet hakkı”nın kapsamına dikkat çekmiş; bu hakkın, kişinin sahip olduğu şey üzerinde “kullanma, yararlanma ve tasarruf yetkileri veren bir haklar demeti” olduğunu vurgulamış ve düzenlemenin mülkiyet hakkını sınırlandırdığını belirtmiştir. İptal gerekçesinde ayrıca, imar ve yapılaşma yasağının, azami süresi kurala bağlanmamış olan proje ve uygulamalar süresince devam etmesinin, bireye aşırı yük yükleyerek, temel hakların sınırlandırılmasının ölçütleri arasında yer alan ölçülülük ilkesine aykırılık oluşturabilecek ve böylece

kamu yararı ile bireyin yararı arasında kurulması gereken dengeyi bozabilecek nitelikte olduğu belirtilmiştir.

Torba Kanun ile yeniden getirilen düzenlemede, Anayasanın 13. maddesinde yer alan ölçülülük kuralına aykırılığın giderilmesi için, her türlü imar ve yapılaşma işlemlerinin iki yıl süreyle geçici olarak durdurulması yetkisi Bakanlığa veya TOKİ'ye veya idareye verilmiştir.

Dönüşüm projelerinin uygulanması sırasında yaşanan sorunların yasal düzenlemeler yoluyla aşılması amacıyla en önemli değişiklik, 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanunun “Uygulama İşlemleri” başlıklı 6. maddesinde yapılmıştır. Değişiklikler yoluyla Bakanlık, TOKİ ve idarece yapılabilecek işlemlerin kapsamı genişletilmiştir.

Buna göre 6704 sayılı Torba Kanun ile “üzerindeki bina yıkılarak arsa haline gelen taşınmazlarla” ilgili uygulama alanında Bakanlık, TOKİ veya idarece yapılabilecek işlemlere “terk, yeniden yapma ve tescil” de eklenmiş ve bunlar için muvafakat aranması koşulu kaldırılmıştır.

6306 sayılı Kanunun 6. maddesi ile riskli yapılar yıkıldıktan sonra “kat maliki” yerine “arsa hissedarı” haline gelen yapı paydaşlarının, uygulama yapılan alanlar

hakkında “üçte iki çoğunluk” ile karar vermesi düzenlemesi getirilmiştir.

5393 sayılı Belediye Kanunu kapsamındaki “kentsel dönüşüm ve gelişim alanı” uygulamalarında karşılaşılan “oybirliğiyle anlaşma” engeli ile 6306 sayılı Kanunun uygulanmasında karşılaşılmaması hedeflenmişti. Fakat inşaat sektörü temsilcileri, “üçte iki çoğunluk” kuralının uygulanmadığı gerekçesiyle yeni bir düzenlemeyle sürecin önünü açılmasını talep ederek, özellikle imar adalarında yapılan uygulamalarda anlaşma yoluna gitmeyen yapı paydaşları hakkında Bakanlığa raporlar sunmuşlardır.

6306 sayılı Kanunun 2012 yılında yayımlanarak yürürlüğe girdiği tarihten bu yana yaşanan sorunların aşılabilmesi için, 6704 sayılı Torba Kanun ile bu koşulu esneterek karar alınmasını kolaylaştırmak üzere; yapı paydaşlarını sürece ten uzaklaştıran ve anlaşmaya zorlayan düzenlemeler getirilmiştir.

Değişiklikler yoluyla; riskli yapı, riskli alan, rezerv yapı alanları olarak belirlenen etap / ada / parsellerde; yapılar yıkılmadan önce,

- parsellerin tevhidı,
- ifraz,
- terk,
- ihdas,
- tapu tescili,

- yeni bina yapımı,
- payların satışı,
- kat karşılığı / hâsılat paylaşımı,

gibi tüm işlemlerin yapılabilmesi kararına artık; yapının paydaşı olmasa da, parselde, adada hisse sahibi olanların katılabilmesi sağlanmıştır. Böylece özellikle imar adalarında, parsellerin çoğunluğu ile anlaşarak hisse sahibi haline gelen yapı müteahhitlerinin, anlaşmak istemeyen parselde yer alan yapıların yer aldığı imar adası hakkındaki kararlara katılarak, üçte iki çoğunluğu oluşturmaları mümkün olacaktır. Dönüşüm yoluyla elde edilen gelirlerin artırılması amacıyla, 6704 sayılı Kanun ile 6306 sayılı Kanunun 7. maddesinde değişiklikler yapılmıştır. Düzenlemede, belediyelerce alınacak olan harç ve ücretlere, riskli alanlara ek olarak rezerv yapı alanları ve riskli yapıların bulunduğu parseller de eklenmiştir.

Torba Kanun yoluyla, dönüşüm projeleriyle, çatışma ve savaş ortamı sonucu oluşan yıkım arasında bağlantı kurmak üzere 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanuna “Ek Madde I” eklenmiştir.

Ek maddede 6306 sayılı Kanun I. maddesiyle tanımlanan “afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun,

sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenileme uygulamalarının yapılması” amacı dışında uygulamalara imkân verecek düzenlemeler bulunmaktadır.

Buna göre, “afet riski altındaki alanlar” a ek olarak;

- Kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya ke-sintiye uğratacak şekilde bozulduğu yerler,
- Planlama ya da altyapı hizmetleri yetersiz olan alanlar,
- İmar mevzuatına aykırı yapılaşma bulunan alanlar,
- Yapı ya da altyapısı hasarlı olan alanlar,
- Üzerindeki toplam yapı sayısının en az %65’i imar mevzuatına aykırı olan alanlar,
- Yapı ruhsatı alınmaksızın inşa edilmiş olmakla birlikte sonradan yapı ve iskân ruhsatı alan yapılardan oluşan alanların,

“fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmeye ek olarak sağlık, eğitim ve ulaşım gibi kamu hizmetlerinin düzenli bir şekilde yürütülmesini sağlamak” amacıyla Bakanlık teklifiyle “riskli alan” olarak ilan edilebilmesine yasal zemin hazırlanmıştır.

Bu düzenlemede yer alan “kamu düzeni veya güvenliğinin olağan hayatı durduracak veya kesintiye uğratabilecek şekilde bozulduğu yerler” ifadesi yoluyla, toplumun sosyo-kültürel yapısında ayrışmaya neden olacak dönüşüm projelerinin önü açılabilir. Bu yerlerde belirlenen riskli alanlarda yapılacak olan dönüşüm projelerinde, kamu kaynağı kullanılarak gerçekleştirilen her türlü işin ayrıca; 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu’nda tariflenen “doğal afetler, salgın hastalıklar, can veya mal kaybı tehlikesi gibi ani ve beklenmeyen veya idare tarafından önceden öngörülemeyen olayların ortaya çıkması üzerine ihalenin ivedi olarak yapılmasının zorunlu olduğu haller” kapsamında değerlendirilmesi düzenlenmiştir.

Bu madde kapsamına giren alanlarda yer alan kültür varlıkları yok sayılmıştır. Planlama özel sektörün önünü açarak yatırımların artmasını sağlamak, iş olanaklarını artırmak ve bu yolla yeniden bölüşümü sağlamaya odaklanıyor. Yani bölüşümün, planlama aslında bu bölüşümün yeniden yapılanmasının da bir aracı haline geliyor. Artık kentsel politika emek gücünün esnekleştirilmesi, özel sektörün rekabetçiliğinin artırılması yönündedir ve pek çok kamu hizmetinin de özelleştirildiğini görüyoruz.

Kentsel ve toplumsal sorunlara sebep olan kentsel dönüşüm politikasıyla ilgili;

- İnsanı temel almayan, yapı kültürünü, yaşam alanlarını metalaştıran yaklaşımlardan vazgeçilmeli,
- Kentsel yoksulluğun bir yansıması olan sağlıksız ve güvensiz yerleşmelere ilişkin olarak sosyo-ekonomik programlar oluşturulmalı,
- İnsani gereksinimlerden uzak acele kamulaştırma ve tasfiye operasyonları ile başlayan uygulamaları, amaçlar, araçlar ve yöntemler açısından izleyecek yapılar oluşturulmalı, kamuoyu bu uygulamalarla ilgili sürekli bilgilendirilmeli,
- Söz konusu bölgelerin, plan disiplini içinde sağlıklaştırılması için yapı değişim değeri oluşturmadan kullanım hakları sağlanması yolunda toplumsal programlar geliştirilmeli,
- Plan disiplini içinde sağlıklaştırılmayan bölgelerin boşaltılması yeni yerleşme bölgeleri ve konutlar halkın katılımıyla sağlanacak bir süreç içinde planlanmalı, tasarlanmalı ve uygulanmalı,
- Ülkenin her coğrafyasında uygulanan şablonlar yerine yerel değerleri kullanan, yöre halkının gelenekseli de içeren gereksinimlerine özel çözümler getiren bir anlayışla, mevcut yaşam alanlarının sağlıklaştırılarak yaşanır hale getirilmesi hedeflenmeli,
- Kamu müdahalesi, yalnızca olası afet bölgelerinde ve kamu yararı için öngörülmesi,

- Dönüşüm, yalnızca fiziki yenileme biçiminde değil, kapsamlı bir yerel kalkınma programı olarak tanımlanmalı,
- Kentsel yenileme girişimleri, tarih-kültür, yerel ve estetik değerlere sahip çıkılmasını sağlayacak nitelikte olmalıdır.

Bu alanda yerel yönetimlerin göz önüne alması gereken politikalar Avrupa Kentsel Şartı'nda düzenlenmiştir;

- Konut, kişinin gündelik yaşamını sürdürebilmek amacıyla enerji ve kuvvet toplayabildiği ve fiziksel sağlığı için güvenli, emin bir ortam olmalı,
- Yerel yönetimler kent sakinlerine geniş bir barınma seçeneği sunmalı ve bunlar dengeli bir toplum için çeşitli biçim ve düzeyde, tüm ihtiyaçları içerecek yapı stokları olmalı,
- Konut sunumu, kişi ve ailelerin değişen yaşam tarzları ve sosyo-ekonomik ihtiyaçlarıyla uyumlu,
- Konut politikalarını oluşturmak yerel yönetimlerin yetkisinde olmalı,
- Yerel yönetimler, kişilerin uygun fiyattan ev sahibi olabilmeleri için tüm olanaklarını kullanmalı,
- Eskimiş konut dokusunun yenilenmesinin bedelinin burada oturan, sosyo-ekonomik seviyesi düşük gruplara yüklenmemeli; onarımlarla ilgili konut programları, gerekli finansal kaynaklarıyla birlikte oluş-

turmalı, böylelikle, bölgenin genel iyileştirilmesinden mevcut sakinlerin de fayda sağlaması temin etmelidir.

2. Yeni İmar Düzeni

1 no.lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesiyle; Cumhurbaşkanlığı makamı ve Bakanlıklara dair esaslar ve usuller belirlenmiş; Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olup kanunları Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri'ndeki hükümlere tabi olan kurum ve kuruluşlar belirlenmiş; Devlet Arşivleri Başkanlığı, Devlet Denetleme Kurulu, Diyanet İşleri Başkanlığı, Genelkurmay Başkanlığı, İletişim Başkanlığı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği, Milli İstihbarat Teşkilatı Başkanlığı, Milli Saraylar İdaresi Başkanlığı, Savunma Sanayi Başkanlığı, Strateji ve Bütçe Başkanlığı ve Türkiye Varlık Fonu, Cumhurbaşkanlığı'na bağlanmıştır.

Kararname ile Cumhurbaşkanlığı Politika Kurulları kurulmuştur;

- a) Bilim, Teknoloji ve Yenilik Politikaları Kurulu.
- b) Eğitim ve Öğretim Politikaları Kurulu.
- c) Ekonomi Politikaları Kurulu.
- ç) Güvenlik ve Dış Politikalar Kurulu.
- d) Hukuk Politikaları Kurulu.
- e) Kültür ve Sanat Politikaları Kurulu.
- f) Sağlık ve Gıda Politikaları Kurulu.
- g) Sosyal Politikalar Kurulu.
- ğ) Yerel Yönetim Politikaları Kurulu.

Yerel yönetim politika kurulunun görevleri kentleşme, yerel yönetim alanında politika ve strateji önerileri geliştirmek gibi üst ölçekli politikaların üretilmesini kapsamaktadır.

- a) Kentleşme ve yerel yönetim alanında politika ve strateji önerileri geliştirmek,
- b) Türkiye'nin toplumsal, ekonomik ve siyasal gerçekliklerine uygun olarak yerel yönetim politikalarına ilişkin strateji önerileri sunmak,
- c) Göç ve iskan konularında politika önerileri geliştirmek,
- ç) Çevre, orman, su ve benzeri alanlarda koruyucu ve geliştirici politika önerileri geliştirmek,
- d) Türkiye'nin kültürel mirasından beslenerek kentleşme politika önerileri geliştirmek,
- e) Akıllı şehircilikle ilgili araştırmalar yaparak strateji önerilerinde bulunmak,
- f) Boğaziçi imar uygulama programları gereği kamu yatırımlarının planlanmasına ilişkin çalışmalar yapmak,
- g) Etkin bir çevre yönetiminin sağlanması için politika ve strateji önerileri geliştirmek.

Ancak Kurulun ayrıca "Boğaziçi imar uygulama programları gereği kamu yatırımlarının planlanmasına ilişkin çalışmalar yapmak" üzere görevlendirilmesi; yeni siyasal rejimde planlama görevleri-

nin merkezî idareye devredildiğini göstermektedir.

Kararnamenin altıncı kısmında Bakanlıkların görev ve sorumlulukları tanımlanmıştır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı görev ve yetkilerine; "Cumhurbaşkanınca yetkilendirilen alanlar ile merkezî idarenin yetkisi içindeki kamu yatırımları, mülkiyeti kamuya ait arsa ve araziler üzerinde yapılacak her türlü yapı, milli güvenliğe dair tesisler, askeri yasak bölgeler, genel sığınak alanları, özel güvenlik bölgeleri, enerji ve telekomünikasyon tesislerine ilişkin etütleri, harita, her tür ve ölçekte çevre düzeni, nazım ve uygulama imar planlarını, parselasyon planlarını ve değişikliklerini resen yapmak, yaptırmak, onaylamak ve başvuru tarihinden itibaren iki ay içinde yetkili idarelerce ruhsatlandırma yapılmaması halinde resen ruhsat ve yapı kullanma izni vermek" eklenmiştir. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı aldığı bu yetkiyle kentsel veya kırsal belediye sınırları içinde ya da dışında herhangi bir yerde, herhangi bir büyüklükte plan yapma onama ve uygulama yetkisine sahip olmuştur.

Bakanlığın bir diğer görev ve yetkisi; finans ve ticaret merkezleri, şehirlerin ana girmiş düzenlemeleri gibi şehirlerin marka değerini artırmaya ve şehrin gelişmesine katkı sağlayacak özel proje alanlarını yapmak olarak belirlenmiştir.

Dolayısıyla yerel yönetimlerin sınırları içinde merkezden onaylanan projelerin yapımı Cumhurbaşkanlığı'na bağlı Bakanlığa bırakılmıştır.

Yetkili idarece onaylanmadığı takdirde her türlü ölçekteki planların ilgilileri tarafından başvurulduğunda Çevre ve Şehircilik Bakanlığı tarafından planlanmasına, onaylanmasına ve uygulama sürecinin başlatılmasına dair görev ve yetki; yerel yönetimlerin planlamadan uzaklaştırılmasına dair bir başka düzenleme olmuştur.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın birimlerinden olan Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkileri arasında; kamu özel her türlü araziye yeniden fonksiyon kazandırıp geliştirilmesi için Cumhurbaşkanlığı'nca belirlenen proje kapsamı içerisinde olması koşul getirilmektedir.

2012 yılında Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın birimlerinden biri olarak kurulan Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün görevleri incelendiğinde; Bakanlık komisyonlarınca değerlendirmeye alınan doğal sit alanları içerisinde kalan arkeolojik alanlar ile tarihî sit alanlarına kentsel siteleri de eklendiği görülmektedir.

Buna göre; yönetim alanlarında kentsel ve doğal sit olan yerel yönetimler Bakanlığa bağlı hale getirilmiştir. Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün görevleri arasında sayılan doğal sit alanları, tabiat varlıkları ve bunların koruma alanlarının tescil ve ilanı ile ilgili; birinci derece olanların yapı yasağı getirilebilmesi için Cumhurbaşkanlığı'nın onayı koşulu getirilmiştir. Buna göre birinci derece doğal sit alanlarında Cumhurbaşkanlığı'nca uygun görülmemesi halinde yapı yasağı getirilemeyecektir.

Kararnamede Hazine ve Maliye Bakanlığı'nın görevleri arasında; Cumhurbaşkanlığı tarafından belirlenen temel hedef, ilke ve amaçlar çerçevesinde kalkınma planı, Cumhurbaşkanlığı Programı, orta vadeli program, orta vadeli mali plan, Cumhurbaşkanlığı yıllık programı ile sektörel plan ve programları, ilgili kamu idareleri ile Cumhurbaşkanlığı bünyesinde bulunan Politika Kurullarının görüşlerini de almak suretiyle Strateji ve Bütçe Başkanlığı ile müştereken hazırlamak ve makro dengelerini oluşturmak sayılmıştır. Böylelikle üst ölçekli planlara dair yetkiler cumhurbaşkanı tarafından belirlenen temel hedef ve ilkeler doğrultusunda Hazine ve Maliye Bakanlığı'na verilmiştir.

Yeni sistemde yerel yönetimler ve yatırımlar üzerinden yetkilendirilen ve gücü

daha da artırılan bir diğer bakanlık da İçişleri Bakanlığı olmuştur. Bakanlık bünyesinde Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı kurulmuş; daha önce büyükşehir belediyelerinde, il özel idarelerinin yetkisinde olan yatırım bütçeleri tümüyle İçişleri Bakanlığı'nda toplanmıştır.

Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın görev ve yetkileri daraltılmıştır. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü'nün görev ve yetkileri, sadece ve sadece korunması gerekli taşınır taşınmaz kültür varlıklarının arkeolojik araştırma ve kazılarla açığa çıkarılması olarak tanımlanmıştır. Yerüstündeki somut kültür varlıkları, kentsel ölçekteki koruma anlayışıyla ilgili hiçbir görev Kültür Bakanlığı'na verilmemiştir.

Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın ulaştırma, denizcilik, haberleşme ve posta iş ve hizmetlerini kapsayan görevleri arasına, Kararname ile; Karadeniz'le Marmara Denizi'ni birleştiren ve gemilerin seyrüseferine imkân veren Kanal İstanbul ve benzeri su yolu projelerinin geliştirilmesi eklenmiştir. Ulaştırma Bakanlığı'nın Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü'nün görevlerinde ise, kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler, il özel idarelerinin, teleferik, füniküler, monoray, metro, şehir içi raylı ulaşım sistemini kurma taleplerini değerlendirmek

ve uygun olanlarını Cumhurbaşkanlığı'nın iznine sunmak düzenlenmiş; daha önce bakanlık düzeyinde değerlendirilerek onaylanan taleplerle ilgili yetkiler Cumhurbaşkanlığı'na devredilmiştir.

Kararnamenin son kısmında ise Cumhurbaşkanlığı Ofisleri düzenlenmiş; Dijital Dönüşüm Ofisi, Finans Ofisi, İnsan Kaynakları Ofisi ve Yatırım Ofisi kurulmuştur. Finans Ofisi'nin görevleri arasında Türkiye'de finansın gelişmesi için çeşitli ulusal, uluslararası bankacılık finans sektörünü izlemek tanımlanmış; ayrıca İstanbul Finans Merkezi projesini yürütmek ve geliştirmek düzenlenmiştir. Yatırım Ofisinin görevleri arasında da yatırımcıların karşılaşılabilecekleri engel ve sorunları tespit ederek, sorunların çözümü konusunda ilgili merciler nezdinde girişimde bulunmak düzenlenmiştir.

Kentleşme, yerel yönetim alanında politika ve strateji önerileri geliştirmek gibi üst ölçekli politikaların üretilmesi görevleri; Cumhurbaşkanlığı'na bağlı olarak oluşturulan politika kurullarına verilmiştir.

Yerel yönetimlerin çevresel, ekonomik ve sosyal boyutlar arasında uzlaşma sağlamak üzere izlemesi gereken kentsel politika gündemleri Avrupa Kentsel Şartı'nda;

- Yaşanabilir, çevre dostu koşullara

sahip, iyi konumlanmış ve yeterli büyüklükte konutlar sağlanması,

- Kent hayatının çeşitli işlevleri arasında bağlantılar oluşturulması,
- Kültürel olanaklar, spor ve dinlenme faaliyetleri, sosyal gelişim, özgür dolaşım, tüm yol kullanıcıları arasında uyumlu bir denge sağlanması,
- Yoksulluğa karşı önlemler alınması ve özellikle engellilere gerekli donanımın sağlanması,
- Güvenlik, refah, iş, eğitim ve öğretim olanaklarının, kültür ve tarih mirasına sahip olabilmeye haklarının sağlanması, olarak belirlenmiştir.

3. Yatırım Kararları

Kentleşme süreçlerinin yeniden yapılandırıldığı yatırım kararları ve kentsel dönüşüm uygulamalarıyla 2012 yılından bugüne; Anayasa ile koruma altına alınan, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşam ve mülkiyet hakları yok sayılmış, doğal ve yapıyı yaşam çevrelerine el konmuştur.

Bu uygulamalar, sosyal, kültürel, ekonomik ve çevresel kayıplara neden olmasının yanı sıra; merkezî ve yerel yönetimlerce kamu yararı ilkesinin göz ardı edilmesiyle hak ihlalleri ve toplumsal ayrışmayı da beraberinde getirmiştir.

Rant odaklı olan kentsel dönüşüm projeleri yoluyla merkezî yönetim; ağırlıklı

olarak alt gelir gruplarının yaşadığı kent topraklarına el koyarak planlama ilkelere aykırı imar hak ve ayrıcalıkları ile yeniden yapılaşmaya açmıştır.

Kentlerde kapitalist mantığın dayattığı metalaştırma süreci kentleri kapitalist birikim süreçlerinin mantığına boyun eğdirirken, jeopolitik mantık muhafazakârlık ve milliyetçilik ekseninde çeşitli kesimlerin ve mekânlarının kentlerde ve kentler arasında konumlanışlarını dramatik biçimde yeniden tanımlıyor ve yeniden yapılandırmıştır.

Bu bağlamda, sınırlar yeniden tanımlanmakta, stratejik parçalar ele geçirilmektedir. Planlama, zor yoluyla el koyma, acele kamulaştırma ve kentsel dönüşüm gibi araçlarla büyük rantlar yaratılmaktadır. Aynı zamanda, jeopolitik tercihler çerçevesinde çeşitli kesimler yerlerinden edilip, görünmez ve duyulmaz hale getirildikleri bir tanzimin “kurbanları” haline getirilmiştir. İstanbul örneğinde, İstiklal Caddesi ve Taksim’in dönüşümü jeopolitik müdahale açısından çarpıcı örneklerden sadece birini oluşturmaktadır.

Kentler ve kırsal alanlar, tabiat varlıkları, koruma alanları, ormanlar, kıyılar, milli parklar, doğal sit alanları, meralar, yaylalar ve kışlaklar; taşıdıkları doğal ve kültürel değerlerle birlikte hızla, yıkımın

ve plansız yatırımların şantiyesi haline gelmiştir.

Bir başka olumsuzluk ise, kentleri şekillendiren ana kararların alınmasına ilişkin mekanizmaların merkezileştirilmesidir. Mekânın geniş ölçekli metalaştırılması, daha önceki dönemlerde kentlere ilgisi sınırlı kalmış büyük ölçekli unsurların kente olan ilgisini artırmıştır.

Bir yanda büyük şirketlerce temsil edilen sermaye, diğer yanda merkezî yönetim etrafında konumlanmış siyasi unsurlar ve kurumların kentsel rantlara ve büyük ölçekli projelere olan ilgisi, bu kesimleri söz konusu süreçlere yönelik karar mekanizmalarında belirleyici olmaya yöneltmiştir. Benzer biçimde politik kaygıların bir ifadesi olarak muhafazakârlaştırma ve milliyetçilik projeleri de kentteki sınırları yeniden çizme kaygısını öne çıkardığı ölçüde merkezileşme ve toplulaştırma yönünde bir yönelimi güçlendiren bir başka neden olarak bu sürece katkıda bulunmaktadır.

Artık kentsel politika emek gücünün esnekleştirilmesi, özel sektörün rekabetçiliğinin artırılması yönündedir ve pek çok kamu hizmetinin de bu bağlamda özelleştirilmiştir. Bölgesel gelişme, kentsel gelişme ajansları tam da bu şekilde kuruldu. Kentleri yeni girişimlere yatırımlara açmak üzere, daha çok sermaye

gruplarının kullanımına açmaya yönelik bir çabanın ürünü oldular.

Çevre felaketine yol açabilecek Kanal İstanbul ve benzeri büyük altyapı projeleri; yoğunluk artıran, planlamada eşitlik ilkesine uymayan ayrıcalıklı imar uygulamaları ve kısa zamanda çok sayıda yapı üretilmesi baskısıyla kentlerimiz bu süreçte; deprem ve tüm diğer afetler kapsamında güvencesiz hale gelmiştir.

Ülkemizin son yüzyılda yaşadığı en büyük kayıplara neden olan deprem felaketlerinde, yıllar boyunca çıkarılan imar aflarıyla affedilen yapıların çoğunun yıkılmış olmasına, binlerce yurttaşın hayatını kaybetmiş olmasına rağmen; 2018 yılı başında seçim sürecine girilen günlerde; imar affi yeniden gündeme getirilmiştir. İktidar tarafından korunan ve her biri “kent ve çevre suçu” olan büyük ölçekli rant tesislerinin yasallaştırılmasının yanı sıra, oy kazanmak amacı ile “İmar Barışı” adı altında çıkarılan “İmar Affi” yasasıyla yurttaşların can ve mal güvenliği tehlikeye atılmış ve kaçak yapılaşma yeniden teşvik edilmiştir.

Büyükşehir sisteminin yaygınlaştırılmasının politik nitelikte iki gerekçesi vardır. Birincisi büyükşehir statüsünde olmayan illerin bir bölümünün “bütünşehir” haline getirilmesi, bu illerde daha önce belediye sınırları içinde olmayan kırsal

yerleşmelerin belediye sınırlarına dâhil edilmesini sağladı ve bu yerleşmelerde yaşayan kırsal seçmenlerin belediye seçimlerinde iktidara oy desteği vermeleri sağlandı.

İkinci önemli gerekçe ise başkanlık sisteminin idari açıdan bir il sistemine oturtulmak istenmesi. Başkanlık sisteminin hâkim olduğu birçok ülkede var olan eyalet-seçilmiş vali yerine bizde il-seçilmiş büyükşehir belediye başkanı öne çıkmaktadır. Muhtemel ki olağanüstü koşullarda kullanılmak üzere atanmış valiler görev yapmayı sürdürecekler; ancak il denildiğinde, Başkan'ın muhatabı büyükşehir belediye başkanlarıdır.

Devlet örgütlenmesi açısından değerlendirildiğinde, kentsel rantlara el koymak ve devletin kentler üzerindeki müdahalelerini merkezileştirme stratejisinin bir parçası olarak, Cumhurbaşkanlığı makamından başlayarak, TOKİ, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Özelleştirme İdaresi gibi merkezî yönetim kurum ve kuruluşlarının başta planlama olmak üzere yerel yönetimlerin yetki alanında olması gerektiği varsayılan birçok müdahale aracı olarak kullanılmaktadır. Bu yönüyle söz konusu yapıların belediyelerden çok daha etkin biçimde kentlere müdahale ettiklerini ve geleceklerini belirledikleri görülmektedir.

4. İmar Affı

Kentler, merkezî ve yerel yönetimlerce izlenen politikaların sonucunda önce göç, kaçak yapılaşma ve gecekondulaşma; ardından imar afları, kentsel dönüşüm ve yenileme süreçleri ile bozulmuştur.

Kırdan kente göç ile başlayan kaçak yapılaşma; ilk olarak hazine arazilerinin işgali daha sonra tarım alanlarına, kıyılarına, ormanlara, meralara, yaylak ve kışlaklar ile doğa koruma alanlarına doğru genişlemiştir. Ancak bugüne kadar, yetmiş yıl içinde on iki kez çıkarılan imar affı ile yapılaşma çevrenin kaçak ve kanunlara aykırı yapılaşmayla biçimlenmesi adeta kamusal politika haline gelmiştir. 1950'li yılların başında köylüler kentlerde gelişen sanayinin ucuz işgücü haline gelmiş ve kentlerimizde gecekondulaşma başlamıştır. Bu dönemde, 1948 yılından 1966 yılına kadar; gecekondu yapımının önlenmesi, ruhsatsız yapıların yıktırılması, bina yapımını teşvik gibi gerekçelerle altı kez imar affı getirilmiş, kaçak yapılar affedilmiştir.

1980'li yıllarda tüm dünyada ekonomik sistemde yaşanan neo-liberal değişim ile kentsel alanlar sermaye üretim aracı olarak belirlenmiş; kentsel rantı kamu yararı önceliğinin yerine alan merkezî ve yerel yönetim politikaları egemen olmuştur. 1973 yılından 1988 yılına kadar

altı kez daha “kanunları binalara uydurmak” üzere imar affı çıkarılmış, kamu yöneticileri kaçak yapıları affetmiştir.

Milat olarak kabul edilen 1999’daki Marmara Depremlerinden sonra 2011’de Van’da meydana gelen deprem; kentlerimizde kentsel dönüşüm ve yenileme sürecini başlatan “Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun”un yürürlüğe sokulması için bir gerekçe olarak gösterilmiş ve uygulama sorumluluğu Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na verilmiştir. Bu depremlerin ardından yakın zamana kadar imar affı gündeme gelmemiştir. 2018 yılı başında seçim sürecine girilirken kıyı alanları, tarım arazileri, orman alanları, içme suyu havzaları ve tarihî, doğal, arkeolojik sit alanları üzerine inşa edilen bina ve tesisler dâhil olmak üzere, bütün kaçak yapıları yasal hale getirmek üzere “imar barışı” adı altında yeniden yürürlüğe sokulmuştur.

Devletin kamu adına denetim sorumluluklarını yok sayan bir anlayış ile sermaye odaklı ve finans merkezli ekonomik yapılanmaya dönük değişime yol verilmiş; kentsel alanlarda sermaye ve rant paylaşımını merkezî ve yerel idarelerin karar mekanizmalarına bağlayan, çoklu imar uygulamalarına izin veren mevzuat yeniden düzenlenmiş; yapı denetimi özel sektöre devredilmiştir. Kamusal

ve hukuki denetimi yok sayan bu düzenlemelerle ilgili; meslek kuruluşları, üniversiteler ve hatta kamu kurumları tarafından düzenlenen raporlar göz ardı edilmiştir.

Güvenli ve sağlıklı yapılaşmanın güvençesi olan kamu denetimini ortadan kaldıran politikalar ve gerekli tedbirlerin alınmaması bugüne kadar pek çok yurtaşın hayatına mal olmuş ve olmaya devam etmektedir. Zaten sorunlu ve sağlam olmayan yapı stokuna imar affı ile yeni katlar ilave edilmesi ile riskler artmaktadır. Kaçak ve kuralsız yapılaşmayı özendiren imar affı düzenlemesinin biran önce iptal edilmesi gerekmektedir.

Kamu denetiminin ve yapı üretim düzeninin olmadığı koşullarda sağlıklı, güvenli ve yaşanabilir bir yapı çevre için, toplumsal duyarlılık en önemli güvence haline gelmiştir.

5. Deprem ve Afet Politikaları

“Sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkını korumak, çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevrenin kirlenmesini önlemek” devletin anayasal görevleri arasında sayılmıştır. Ancak; siyasi iktidar, var olan kentsel düzen içinde egemen sermaye sınıfları ile işbirliği yoluyla ekonomik sürekliliği sağlamaya odaklanmış, bu amaçla mimarlık ve şehircilik ilkelerine aykırı sınırsız bir

yapılaşmanın önünü açacak yasa düzenlemeleri yapılmıştır.

17 Ağustos 1999 tarihinde Kocaeli-Gölcük merkezli; büyüklüğü, etkilediği alanın genişliği, sebep olduğu kayıplarla ülkemizin son yüzyılda yaşadığı en büyük felaketlerden olan Marmara Depremi'nin ve ardından yaşanan 12 Kasım 1999 Düzce Depremi'nin üzerinden yirmi yıl geçmiştir.

20.000'in üzerinde can kaybının yaşandığı bu depremlerin üstünden on iki yıl geçtikten sonra 2011 yılında yaşanan Van Depremi ise kamu arazileri, orman, otlak, mera ve tarım arazileri, kıyılar gibi tüm kırsal ve kentsel alanların rant amacıyla yağmalanması sonucu afetlere karşı güvensiz hale gelen şehirlerimizin taşıdığı riskleri bir kez daha gözler önüne sermiştir.

Buna karşın, doğa olaylarını afetlere dönüştüren; yaşanan yıkım ve kayıplara sebep olan rant odaklı planlama, kentleşme ve yapılaşma politikaları merkezî-yerel yönetimlerce devam ettirilmektedir.

Topraklarının tamamı deprem koşullarında olan ülkemizde sık aralıklarla büyük depremler yaşanmakta olmasına rağmen, son 17 yılda uygulamaya geçirilen mevzuat ve düzenlemeler, kentsel

ve kırsal alanlarda bütüncül planlama anlayışını terk etmiş, yapılı çevrede afet riskini azaltmak yerine artırmıştır. Sağlıklı ve güvenli yapı üretim sürecinin güvencesi olan kamusal denetim ise devre dışı bırakılmış; yerini yerel ve küresel sermayenin kazanç sağlamasına odaklanan dönüşüm politikaları almıştır. Bütün bu süreçte yaşanan acılara ve maddi kayıplara rağmen kentlerimiz afetlere karşı hazırlanmamış; kamuya ait taşınmazlar, orman, otlak, mera ve tarım arazileri, kıyılar, kısacası tüm kırsal ve kentsel alanlar yağmacı uygulamalara açılmış ve yapılı çevremiz afetlere karşı daha da güvensiz hale gelmiştir.

“Afet Riski Altındaki Alanların Düzenlenmesi Hakkında Kanun” ve torba kanunlar marifetiyle afet riski gerekçesiyle gerçekleştirilen dönüşüm projeleri yoluyla yapılan rant paylaşımının artırılarak sürdürülebilmesi için nitelikli planlama ve mimarlık hizmeti üretim süreçleri kısa zamanda ve çok sayıda yapı üretilmesi baskısıyla önemsizleştirilmiş; 2012'den bu yana her yıl yaklaşık bir milyon yeni konut üretimi için yapı ruhsatı düzenlenmeye başlanmıştır.

Geçen yirmi yılda, İstanbul örneğinde olduğu gibi Afete Yönelik Acil Eylem Planı'na göre olası bir depremde kullanılması planlanan toplanma alanlarında; imar planlarında yapılan değişikliklerle iş

merkezi, alışveriş merkezi, toplu konut ve stat inşa edilmesinde bir sakinca görülmemiştir.

Cumhuriyet tarihinde ilk kez nüfusun çoğunluğunun kırsal alanlar yerine kentlerde yaşadığı ülkemizde; yüksek kentleşme hızı, biyolojik çeşitliliğin tehdit altında olması, doğal yaşam alanlarının tahrip edilmesi yalnızca deprem değil; artık dünya için çok açık bir tehdit olan küresel iklim değişikliğinin sebep olduğu afetler karşısında da ülkemizi savunmasız bırakmaktadır. Afetler ve kriz durumlarında başarılı iyileşme süreçleri, müdahalede yer alan tüm bileşenlerin koordinasyonu ve işbirliği ile mümkündür.

Afet ve afet sonrası süreçlerin yönetimi hakkında merkezî-yerel yönetimlerce geliştirilecek politikaların bilim insanlarını, meslek odalarını, akademik kuruluşları ve ilgili tüm kesimleri dikkate alarak oluşturulması, toplumsal ve yönetsel belleğin korunarak gelecek kuşaklara aktarılması zorunludur.

Afetlerin yıkıcı etkisinin azaltılabilmesi için afet yönetimi politikası oluşturularak plan ve programa bağlı bir dizi çalışmanın gerçekleştirilmesi gerekir:

- Yaşam çevreleri sağlıklı ve güvenli hale getirilmeli ve kentsel yapı stoku iyileştirilmeli, kaçak yapıların izlen-

mesi sağlanmalı, imar planlarında sağlıklılaştırma program alanları belirlenmeli,

- Yapı stoku açısından sorunlu olduğu tespit edilen bölgelerde sağlıklılaştırma çalışmaları yapılmalı,
- Yapılı çevrede yoksulluğun ve eşitsizliğin azaltılmasını hedeflemeli,
- Kentsel dönüşüm adı altında yapılan operasyonlar sona erdirilmeli, sorunlu yerleşmelerin tasfiyesi kamu ve toplum yararı ilkesine göre yapılmalı,
- Yapı stoku açısından herhangi bir afette can ve mal kayıplarının fazla olacağı tespit edilen bölgeler ile afete maruz diğer heyelan vb. bölgelerinin boşaltılması ve gerekli teknik-sosyal alt yapıya sahip, güvenli yapılardan oluşan bölgelere taşınmalı,
- Sağlıksız yapılaşmanın bulunduğu bölgelerde gereksinim duyulan teknik ve sosyal altyapı alanları kendi içinden ayrılmalı, yapı karakteri güvenli ve düzenli hale getirilmeli,
- Kamu yönetimi afet olgusunu bütünsel olarak ele almalı, bütünsellik içinde kısa, orta ve uzun dönemde hangi sonuçların elde edilmek istendiği açıkça belirlenmeli ve bu hedeflere yönelik kamu kurumlarının işbirliği ve eşgüdümü sağlanmalı,
- Denetim, yapı üretiminin her aşamasında; malzemesinden yüklenicisine kadar uzanan bütünsellikte ele

alınmalı, bütün etkenleri birlikte değerlendirilen yapı norm ve standartlarına bağlı olarak “kalite güvence sistemi” oluşturulmalıdır.

IV. YEREL YÖNETİMLER, KENTLEŞME VE DEMOKRASİ

I. Yerel Seçimlerin Önemi

Yaklaşan 31 Mart 2019 Yerel Yönetim Seçimleri; siyasal rejimin değiştiği, “merkezleşme ve otoriterleşme” politikaları çerçevesinde yerel yönetim alanında da yapısal değişikliklerin planlandığı ve ekonomik krizle birlikte toplumsal ve sosyal kriz koşullarının ortaya çıktığı dönemde gerçekleştirilecektir.

Ülkemizde OHAL şartlarında gerçekleştirilen anayasa değişikliğinin; 24 Haziran Seçimlerinden sonra yürürlüğe girmesiyle “otokratik rejim” fiilen kurulmuş ve yasal dayanaklarını oluşturulması yönünde düzenlemeler devam etmektedir.

Halkın iradesi olan Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin yetkilerine el konduğu, mutlak siyasi gücün denetimsiz olarak bir kişide toplandığı bu rejim; uygarlığımızın ulaştığı düzey, hukuk ve demokrasi normları bakımından kabul edilemez koşullar yaratmıştır.

TBMM’nin yetkisizleştirildiği, yerel yönetimlerin merkezî hükümet tarafından devre dışı bırakıldığı, yargı bağımsızlığının yok edildiği, ifade özgürlüğünün kısıtlandığı, üniversitelerin bilimsel özerkliğinin ortadan kaldırıldığı, toplumsal muhalefete ve meslek kuruluşlarına baskıların arttığı bu ortamda; seçimlerle birlikte yaklaşan ekonomik kriz yaşam koşullarını giderek ağırlaştırmaktadır.

Yaşadığımız krizin biri ekonomik, diğeri politik olmak üzere iki önemli boyutu var. Birincisi inşaat sektörüne yaslanan rant ekonomisi ve metalaştırma süreci ciddi bir tıkanmayla karşı karşıya ve kendini yeniden üretiliyor durumdadır. Kriz sadece ekonomik değildir, politik olan boyutu ise, siyasetin giderek artan biçimde bir savaş mantığına teslim edilmesi ve “Bir arada yaşayabilir miyiz?” sorusunu öne çıkaran bir siyasal-yönetimsel krize yol açmasıdır.

Bu çerçevede krizin aşılması, krize yol açan siyasi anlayışın ve politikaların yerel seçimlerde yenilgiye uğratılmasını önemli hale getirmektedir. Kentlerde yoğunlaşan bu politikaları hedeflemekten, sadece siyasal iktidarı hedeflemek krizin aşılmasını sağlamayacaktır. Bu nedenle, bir yanda kentleri ve kır mahkum eden rant merkezli metalaştırma projesini ve kentleri bir savaş alanı gibi görüp, toplumun çeşitli kesimlerini karşı

karşıya getiren politik mantığı aşacak bir siyasi proje ve iradenin ortaya konulmasına gereksinim vardır.

Seçim sürecindeki çalışmalar mücadele ve başarı önemlidir. Ancak, çalışmaların çok daha uzun soluklu ve yukarıda sözünü ettiğimiz olumsuzluklara karşı politika ve stratejiler üreten bir içeriğe kavuşması bir zorunludur. Yerel seçimlere giderken, en büyük eksiklik böylesi bir kapsamlılığa sahip bir program ve siyaset birlikteliğinin kurulamamış olmasıdır.

Ülkemizde siyasi iktidarın göreve geldiği günden bu yana yürürlüğe sokulan anayasa değişiklikleri; parlamenter sistem ve yönetim biçimiyle ilgili, yasama, yürütme ve yargı arasındaki erkler ayrılığını yürütme lehine değiştiren nitelikte olmuştur.

2015 yılında yaşanan siyasi krizin ardından ülkede giderek yükselen terör ve şiddet ortamında erken genel seçimler yapılmış; ardından 2016 yılındaki darbe girişimi sonucu ilan edilen OHAL ile siyasi iktidarın toplum üzerindeki baskı ve müdahaleleri meşrulaştırılmaya çalışılmıştır. Temel insan hak ve özgürlüklerinin askıya alındığı bu şartlarda; ülkemizde üç farklı seçim gerçekleştirilmiş; 16 Nisan 2017 Anayasa Referandumu ile 24 Haziran Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Genel Seçimleri yapılmıştır.

Baskı ve tehditler, görevden uzaklaştırmalar ve gözaltılılarla yaratılan eşitsizlik ve adaletsizlik ortamında gerçekleştirilen hukuksuz seçimlerle kurulan “otokratik rejim”in ilk seçimi olması, toplumsal muhalefetin yeni rejim şartlarında vereceği ilk seçim sınav olması; 31 Mart 2019 Yerel Yönetim Seçimlerini daha da önemli kılmaktadır.

2. Kent ve Topluma Karşı Sorumluluklar

Kent mekânı insanlar için yaşanabilir paylaşılabılır bir toplumsal tüketim ve üretim alanı ve aynı zamanda da bir birikim aracıdır. Bu ikisi arasında kapitalist kentlerde daima bir gerilim söz konusu, ama 1980’ler sonrası bütün dünyada değişim değerinin üzerinden kentler yeniden yapılıyor, bunun önemi artıyor. Dolayısıyla kentlerin, kent mekânının bir birikim aracı olması çok daha fazla önem kazanmaktadır.

Kapitalist kentleşmenin merkezinde mülksüzleştirerek birikim sağlama vardır. İşgal ederek, yerinden ederek, birilerinin elinden, bu ister kamu mülkü olsun, kamuya ait alanlar olsun, ister özel mülkiyet olsun birilerinin elinden o kullandıkları kent mekânını alarak sistem yürütülmektedir. Günümüzde, özellikle 1990’lar 2000’lerden sonra, aşırı birikmiş sermayeyi, yeni yatırım alanları sağlamak üzere kentlerin yıkılarak ye-

niden yapılması ve kentin değerlenmiş topraklarını uzun yıllar buralarda ikamet etmiş olan dar gelirli kesimlerden almak düşüncesi hakim.

Bu anlayışla bütün toplum kesimlerinin kullanım alanları olan kentler yok edilmektedir. Planlama kentlinin yaşamını yaşanılabilir kılmaktan çok, kapitalist pazarın kârlılığını artıran bir faktör haline getirilmektedir. 1950'lerden 1970'lere kadar halkın yaşam koşullarını ve yaşam biçimini refahını düzenleyicisi olarak tanımlayacağımız bir devlet, yerini Kapitalist kentleşmenin ve sermayenin çıkarlarını öne çıkartan bir yapıya dönüşmüştür. Devlet, bir yatırımcı ve girişimci gibi davranarak kentleri yönetmeye başlamıştır. Toplumsal yarar ise giderek unutulmuş bir kavram haline gelmiştir.

Yerelin hak, hukuk ve yaşam standartlarını öne çıkartarak demokrasiyi güçlendirmesi gereken yerel yönetimler; tamamen merkezîleştirilerek değişen yasalarla tek adam inisiyatifine bırakılmıştır.

Bu bağlamda yerelin güçlenebilmesi için; toplumun yönetime doğrudan katılmasını sağlamak, merkezle yerel arasındaki ilişkiyi yerinden yönetimin güçlendirilmesi yönünde geliştirmek gereklidir. Bununla beraber, yerel kaynakların adil,

etkin kullanımını sağlanmalı, yerelde ortak kamusal alanların çoğaltılması hedeflenmelidir. Toplumsal dayanışmanın desteklenmesi, yerellerdeki dil, kültür, inanç, hafıza ve ihtiyaç farklılıklarını gören çoğulcu yaklaşımların geliştirmesi ve farklı grupların birbirleriyle ilişkilensininin ve müzakeresininin desteklenmesine gereksinim vardır.

Yerel bellek canlı tutularak doğayı, suyu, ormanı, dereleri, meraları, sahilleri, tarım alanlarını, suyu ve ekosistemi koruyucu tedbirlerin alınması şarttır.

Anayasa ve uluslararası sözleşmelerle özerk yapıları güvence altına alınmış olan yerel yönetimler ile meslek kuruluşları üzerinde kurulan baskı; işsizleştirme ve yetki kısıtlaması gibi düzenlemeler her geçen gün bir adım ileri taşınarak, "özerk ve demokratik" yapıları yok sayılmakta, idari ve mali yapıları değiştirilmeye çalışılmaktadır. Bu anlayış doğrultusunda yayınlanan Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri eliyle, belediyelerin bütçelerine el konularak kurumlar işlevsiz hale getirilmektedir.

Geçen dönemde Başkanlık makamı kararlarıyla Ankara, İstanbul, Bursa, Balıkesir gibi yerlerde, iktidarın seçilmiş büyükşehir belediye başkanları istifa ettirildiler. Güneydoğu'da yoğunlaşan kanyum uygulaması da dikkate alındığın-

da, Başkanlık sisteminde her ne kadar il ve büyükşehir ölçeği topraksal örgütlenmenin ana nüvesi olarak görülüyorsa da, bu işleyişte büyükşehirlerin ve genel olarak belediyelerin başkanlık sisteminin sıkı kontrol ve denetiminde tutulmak istendiği anlaşılmaktadır.

Kayyuma ilişkin çıkarılan olağanüstü KHK düzenlemesi, gündeme geldikten sonra Belediye Kanunu'na bir hüküm eklenerek, olağanüstü dönemin olağanlaştırıldığı bir hal olarak varlığını korumaktadır. Bu anlayışla belediyelerde “kayyum” denilen yeni müesseseler oluşturulmuştur. Belediye meclisini sadece atanan kayyum toplayabiliyor. Topladığı zamanda da belediye meclis üyeleri değil, belediyenin meclisinin içindeki atanmış olarak görev yapan encümenle görev yapıyor. Bu da tamamen idari özerkliğe, anayasadaki yerel yönetime ilişkin tüm hükümlere aykırılık içeren bir düzenleme olarak karşımızda durmaktadır.

Benzer şekilde, Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu'na verilen yetkilerle, aynı zamanda yerinde yönetim unsuru olan meslek kuruluşlarının kanunları ile norm çatışması yaratılmakta, uygulamaları belirsizleştirilmektedir.

Mimarlar Odası olarak; mimarlık alanına ilişkin “hak ve örgütlenme” mücadelesinin,

yaşam hakkından, demokrasiden, özgürlüklerden, insan haklarından ve barıştan bağımsız düşünülmeceğini biliyoruz.

Yapılı çevrenin sağlıklı ve kamu yararını gözeten politikalar çerçevesinde üretilmesi, korunması ve kullanılması; kamu yönetiminin, merkezî ve yerel yönetimlerin, meslek mensuplarının, meslek kuruluşlarının ve ilgili tüm kesimlerin ülke adına ortak sorumluluğu vardır. Bu sorumlulukların yerine getirilmesinde “özerk yapılarının” korunması, güçlendirilmesi ve geliştirilmesi esastır.

Mimarlar Odası olarak bu tespit ve değerlendirmeler ışığında; yapılı ve doğal çevre tahribatının, kaynakların acımasızca tüketilmesinin olumsuz etkilerine ancak; ülkemizin sahip olduğu doğal, çevresel kaynakların korunması ve uzun vadeli çevre politikaları oluşturularak bu kaynakların tüm yurttaşlarca eşit kullanılabilmesinin sağlanması yoluyla karşı koymanın mümkün olduğunu vurguluyoruz.

Kentlerin yeniden üretici niteliğinin öne çıkarıldığı, bir kültürel üretim alanı olarak kimlikli ve yaşanabilir bir niteliğe kavuşması, yerel yönetimlerin de bu temel anlayışa uygun bir şekilde organize olmaları ve demokratikleşmeleri gerektiğini belirtmekteyiz.

Toplumsal sorumluluklarımız çerçevesinde; seçimlere yönelik düzenlenecek kampanya ve etkinliklerde “yağma ve otoriter” anlayıştan yana olanların teşhir edilmesi; “demokratik yerelleşme ve sağlıklı kentleşme” anlayışlarının teşvik edilmesinin gündeme taşınmasını önemsemekteyiz.

Bu bağlamda demokratik işleyişin ve adaletin sağlanmasının toplumsal talep haline geldiği koşullarda eşitliğe dayalı, temel hak ve özgürlüklere saygılı bir ülke hedefiyle; özerk yerel yönetimlerin etkinliği artırılmalıdır.

Toplumun tüm kentsel mekanizmalara tam ve etkin katılımı için Avrupa Kent-sel Şartı'nda yerel yönetimlerin uyması gerekli kurallar şöyle sıralanmaktadır:

- Kent yönetimi; kente ilişkin kararlardan etkilenecek kişilere, bu kararların duyurulması ve aynı zamanda kişilere konu hakkında fikir beyan etme hakkı tanınarak, karar verme süreçlerine faal olarak katılabilmesinin sağlanmasıyla gerçekleşmeli,
- Yerel gönüllü kuruluşların varlığı tanınmalı, yerel politik yaşamda halk katılımı kurumsallaştırılmalı,
- Yerel demokrasinin temeli; toplumu yönetmek ve planlamak için alınan kararlarda, kamu yöneticilerinin ortağı olan halk; kendine düşen görevleri yerine getirebilmek için, gö-

revliler ve seçilmiş temsilciler tarafından uygulanacak tüm kararlardan haberdar olmalı,

- Kent çevresini etkileyecek tüm projeler; seçilmiş temsilciler, ihtiyaç sahipleri ve halk tarafından inceleme ve denetlemeye açık olmalı,
- Öncelikler hakkında karar vermek ve öneriler geliştirmek; tek bir mesleğe, tek bir birime veya şahsa bırakılmamalı; kentin özelliklerini, potansiyelini, aktivitelerini, gelişme kapasitelerini ve kaynaklarını kapsayacak bilgileri içeren ve belirli aralıklarla yenilenerek güncelleştirilen araştırmalara dayandırılmalıdır.

V. SON SÖZ

Kapitalizm ve sermaye temelli politikalar yarattıkları çevresel ve toplumsal tahribatlarla kritik bir eşığe doğru ilerlerken; erk sahipleri sermaye güçlerinin desteğiyle iktidarını sağlamlaştırmakta ve kuvvetlendirmektedir.

2002 yılında gerçekleştirilen Genel Seçimlerden bugüne kadar tek parti tarafından üstlenilen yürütme görevi, sermaye birikimi politikalarını yeni bir noktaya taşımış ve kamu ekonomisinin tasfiye edilmesini sağlamıştır. Türkiye, sanayileşmeye dayalı sermaye birikimi politikalarından küresel ölçekte serbest

mal ve sermaye dolaşımına, kentsel ranta dayalı politikalara yani neoliberalizme geçişini tamamlamıştır. Neoliberal politikalarının sonucunda ise; ekonomik büyümenin sürekliliği sermaye girişine bağlı ve dış etkilere açık hale gelmiş, sürekliliği sağlanamamış ve siyasi, toplumsal ve ekonomik kriz koşulları oluşmuştur.

İktidarın sürdürdüğü politikalarla ülkemizin tamamında; kentsel ve kırsal alanlar, tabiat varlıklar, koruma alanları, ormanlar, kıyılar, milli parklar, doğal sit alanları, meralar, yaylalar, kışlaklar ve tüm çevre rant alanları haline getirilmiş; doğal kaynaklar yok olmuş, yeraltı ve yerüstü su kaynakları kirletilmiş, kentsel, kırsal çevre sorunları hızla artmıştır.

Sermaye odaklı merkezî-yerel yönetim politikaları sonucunda nüfusunun çoğunluğu kentlerde yaşayan ülkemizde şehirler doğal ve insan kaynaklı afetlere açık hale gelmiştir. Yapılı çevrenin sağlıklı ve kamu yararını gözeten politikalar çerçevesinde üretilmesi Mimarlar Odası tarafından ülke adına sorumluluk olarak benimsenmiştir.

Yaşanabilir çevre hakkını engelleyen, tarihî ve doğal dokuyu tahrip eden ve kültürel değerleri yozlaştıran merkezî-yerel yönetim politikaları ve temel insan hak ve özgürlüklerine yapılan mu-

hafazakâr müdahalelere karşı; kamusal alanlara, ülkenin tarih, kültür ve yaşam dokusunun temeli olan mimarlığa sahip çıkmak, altmış yılı aşkın süredir çalışma ilkelerinin temelini oluşturmuştur.

Yapılı çevrenin sağlıklı ve kamu yararını gözeten politikalar çerçevesinde üretilmesi, korunması ve kullanılması; kamu yönetiminin, merkezî ve yerel yönetimlerin, meslek mensuplarının, meslek kuruluşlarının ve ilgili tüm kesimlerin ülke adına ortak sorumluluğudur.

31 Mart 2019 tarihinde yapılacak olan Yerel Seçimler, yereli aşan, ülkenin geleceği bakımından önemli sonuçlar yaratabilecek potansiyeller taşımaktadır.

Yapılan değerlendirmelerde ortaya konan koşullarda merkezin baskısı altında şekillenen yerel yönetimler, “yerinde yönetim, yerel demokrasi” gibi tarihsel bağlamından ve toplumsal sorumluluklarından büyük ölçüde uzaklaşmışlardır.

Bütün kurumların “Saray”a bağlandığı yeni rejimde, özerk yapıya kavuşması gereken yerel yönetimler “Saray’ın emrinde kuruluşlar” haline gelmiştir. Uygulanan ekonomi politikalar çerçevesinde şirketleşmiş ve merkezin birer şubesi haline gelmektedirler.

Toplumcu ve özerk belediyeçiliğin yaşama geçirilmesi geniş bir toplum dayanışmasını ve mücadelesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda kaybedilen kazanımların geri alınması, ayrıca demokratik, eşitlikçi ve adaletin sağlandığı ortamın hem yerelde hem de ülkede kurgulanması için yeni bir başlangıç yapılması gereklidir.

Mimarlar Odası olarak; 2019 yılı itibarı ile yayınladığımız “TÜRKİYE MİMARLIK POLİTİKASI”nın ilgili kesimlerle birlikte hayata geçirilmesi bakımından yerel yönetimlere talip olanların bu politikayı gerçekleştirmeyi taahhüt etmelerini önemsemekteyiz.

Bu çerçevede kentlerin kimlikli, planlı ve sağlıklı gelişmesi, mimarlığın, kamusal politikaların her düzeyinde yer alması, toplumsal yaşamın temeli olan insan hak ve özgürlüklerinin korunması, için yerel seçimlerde aday olarak sorumluluk alacak tüm adayları;

- Toplumun, bütün kurum ve kurallarıyla işleyen eksiksiz bir demokrasi beklentisini özenle gözeterek laik, demokratik parlamenter sistemin etkinliğini artırmaya; halkın iradesi

olan Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin yasama yetkisine sahip çıkmaya,

- İnsan onuruna yakışır bir yaşamın dayanağı olan adaletin sağlanması için yargı bağımsızlığını sağlamaya ve hukukun üstünlüğü çerçevesinde hareket etmeye,

- En temel insan hakkı olan sağlıklı ve güvenli bir çevrede, barış içinde yaşama hakkına sahip çıkmaya,

- Tarihsel, kültürel ve doğal değerleri koruyarak, kent ve planlama politikalarının kamu yararına geliştirilmesi için çaba sarf etmeye,

- Mesleki hak ve yetkileri korumaya, uzmanların sunduğu nitelikli mimarlık, mühendislik ve planlama hizmetlerinin topluma ulaşmasını sağlamaya,

- Meslek mensuplarının yetkinliklerinin ve nitelikli hizmetlerin güvenesi olan meslek kuruluşlarının kamusal ve özerk yapılarını yok sayan politikalara karşı örgütlenme hakkına sahip çıkmaya çağırıyoruz.

Kaynak:

1. Kriz Koşullarında Yerel Yönetimler Kentleşme ve Demokrasi Sempozyumu (3 Kasım 2018 Kozyatağı Kültür Merkez'i)
2. Mimarlar Odası Çalışmaları ve Yayınları

31 **MART** 2019